STRIP SCHRIFT
22 jrg. nr. 2

Het verhaal van JULSING GLEEVERS Dagboek

verschijnt 10 keer per jaar

STRIP SCHRIFT

STRIPSCHRIFT
Jaargang 22 oktober 1988 nummer 2

Verschijnt 10 maal per jaar

Redaktie:
Hans Duncker, Arco van Os, Hans Pols

Medewerkers:
Ben Bits, Patriek Bremmers, Baldi Dekker jr, Peter Dekker, Gerard Leever, Nelleke Lindhout, Michel Nadorp, Pieter van Oudheusden, Noël Ummels, Gerard van der Wolf, Marc Bulters, Peter van Leersum

Redaktie-adres:
Stripschrift, Postbus 4835, 1009 AV Amsterdam. Telefoon 020 - 15 80 67

Stripschrift:
Stripschrift is een uitgave van Het Stripschap, Postbus 11335, 1001 GH Amsterdam

Abonnementen:
ƒ 52,50 lidabonnee,
ƒ 55,00 donateur-abonnee
Postbank 209948 of ABN-bank 54 89 74 330 ten name van Het Stripschap, Postbus 11335, 1001 GH Amsterdam

Reprorecht:
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redaktie.

De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties Stripschrift:
Voor opgave van advertenties kontakt opnemen met de redaktie van Stripschrift

Omslag:
Fred Julsing

REDACTIONEEL

Het stripverhaal voor volwassenen krijgt steeds meer aandacht van de media en dat is niet onbegrijpelijk want over dergelijke boeken kan een recensent een aardig stukje op papier krijgen. Enerzijds is dit een verheugende ontwikkeling, maar de andere kant is dat de moderne jeugdstrip op de achtergrond raakt. Ik heb het nu niet over de succesreeks als LUCKY LUKE die hun sporen al verdiend hebben, maar over nieuwe series van tekenaars die niet alleen voor kinderen tekenen, maar hen ook de hoofdrol in hun verhalen laten spelen.
Hun werk is grafisch doordacht en hun observatie van kinderen zo goed dat ook volwassenen er van kunnen genieten. Vooral bij Dupuis zijn een aantal tekenaars hiermee bezig. Ik denk aan Marc Wasterlain, Alain Dodier en Geerts waarvan kort geleden het prachtige eerste deel van Jojo verscheen: Even goede vrienden.
In Frankrijk zijn meerdere kindertijdschriften verkrijgbaar met vaak goede strips zoals die van Brass en Pascal. Van hen verscheen bij Casterman het eerste deel van MODOU DE ZIGEUNERIN. Een heel ander soort verhaal tekent Johan de Moor: CASPER.
In Nederland is het vooral Fred Julsing die zich ontwikkelde na zijn Peptijd tot verteller van sprookjes en uitstekend observator van kinderen zoals te zien is in UKKIE. Nu ook werk verschijnt of gaat verschijnen van Dick Matena, Hans Kresse en Daan Jippes komen aangename herinneringen naar boven aan de toptijd van het weekblad Pep.

INHOUD

ARTIKELEN:
- **Het einde van Eindeloos**
  Patriek Bremmers
- **Het blauwe bloed zingt**
  Pieter van Oudheusden

INTERVIEW:
- **Het Verhaal**
  Noël Ummels

RUBRIEKEN:
- **Column**
  Ben Bits
- **Gedachten over het beeldverhaal 2**
  Hans Pols
- **Boeken o.a. Silver Surfer**
  Michel Nadorp
- **Actualiteiten**

STRIPS:
- **Dagboek**
  Gleever

HET VERHAAL

door Noël Ummels

Fred Julsing heeft mij afgehaald van het station in Zaltbommel en na een autorit van twaalf kilometer duiken wij haast onder in het decor van DE SCHAT VAN HET LANDJE, een strip van Fred die hij in zijn eigen woonplaats gesitueerd heeft. Het is een landelijke omgeving, ietwat mysterieus, maar Fred geeft te kennen dat zij haar glans meer en meer verliest door verhoging van de dijken. In elk geval brengen de werkzaamheden een hoop rotzooi met zich mee.
Fred Julsing is zesenveertig jaar. Hij oogt bezorgd en vermoeid. Later kom ik erachter, dat dat het gevolg is van de grote hoeveelheid werk waarmee Fred zich tot voor kort geconfronteerd zag. Maar liefst drie strips moest hij draaiende houden. Eén daarvan is TUIMEL, min of meer de reden, maar zeker de oorzaak van mijn bezoek. Freds noeste arbeid heeft overwegend binnenskamers plaatsgevonden, maar met deze strip heeft hij een daad gesteld, die tenminste de redactie van Stripschrift heeft wakker geschud. Hij hertekende vijfentwintig pagina's van DE WORTELS VAN WAR, het eerste verhaal over Tuimel en professor Ich. Geen groter blijk kon Fred geven van toewijding, waarmee hij bij het maken van zijn strips te werk gaat. Maar DE WORTELS VAN WAR moet dan ook DE WORTELS VAN ZIJN LEVEN worden. Fred is een workaholic en perfectionist. Zijn werk heeft zich in de loop der jaren zodanig ontwikkeld, dat hij zich in staat achtte zijn klassieker te realiseren. De vooruitgang moeten we vooral zoeken in de scenario's, want op het tekenvlak is Fred Julsing altijd al moeilijk te kloppen geweest. Bij aankomst in zijn woning maak ik kennis met Freds hond, zijn vrouw Anita Broekveldt en een kop cappuchino, in die volgorde. Het doorbladeren van de nieuwste SJORS EN SJIMMIE maakt de vragen bij mij los.

Wanneer komt je nieuwe strip *Tuimel* in *Sjors en Sjimmie*-stripblad?
Ik zit nu op deadline... (Fred rekent even met vrouw Anita) Er zitten tien weken tussen, dus... medio oktober.
Het gaat wel wat beter met dat blad.
Door de tweewekelijkse uitgave kunnen ze zich beter papier permitteren, waardoor er heel wat van dat flutfoldertje afgaat. Het is nu geen foldertje meer, maar een blad. Dat scheelt. En Peter van Leersum doet heel erg zijn best om er wel iets van kwaliteit in te krijgen, maar ja... het ligt niet voor het opscheppen. Voor de leeftijdsklasse van *Sjors en Sjimmie* is er niet zo gek veel materiaal.
Zit 'm dat in de tekeningen of in de teksten?
Ik denk in allebei.
Toch zullen er heel wat mensen staan te trappelen...
Ja, het is een aantrekkelijk vak, compleet te gek! Je bent je eigen baas, je kunt je tijd indelen zoals je wilt, je bent zo vrij als een vogeltje. Voor mij is het ook aantrekkelijk mijn eigen wereldje te bouwen, dat heeft me al van kinds af aan aangesproken. Dat wereldje is een replica van onze wereld en als zodanig een poging om daarin overzicht te krijgen. Je onderzoekt waar de chaos is en waar de ordening plaatsvindt.
De vrijheid van de stripmaker heeft ook een groot risico. Heb jij nooit meegemaakt, dat men je werk niet wilde publiceren?
Nee, ik heb altijd kunnen publiceren.
Maar strips maken is ook een hondsmoeilijk vak. Je moet zoveel onderdelen beheersen. Het is een beetje een versleten beeld, dat ik ervan heb, maar ik vergelijk het altijd met een eenmanstheater. Je doet alles. Je acteert, belicht, maakt decors en je verfilmt het ook nog. Al die elementen moet je beheersen. Je kunt dat voor een deel ondervangen door als tekenaar met een schrijver te gaan samenwerken, maar... je moet toch alles kunnen tekenen. Veel tekenaars kunnen geen wielen tekenen, daar zijn ze zo ontzettend schijterig in. Een wiel heeft zijn eigen spanning, is een cirkel die je in perspectief kunt zetten. Als je dat niet beheerst, ga je het onwillekeurig vermijden. Je vermijdt het tekenen van ellipsen en past je scenario er zelfs op aan. Een ander bekend voorbeeld is de fluitketel. Stel nou, dat je een scenario hebt, waarin een fluitketel essentieel is... Ik kan me dat niet echt voorstellen...
Heb jij moeite met bepaalde dingen?
Nee, ik kan alles tekenen. De meeste tekenaars hebben hiaten, maar ze moeten het juist als een uitdaging zien hun hiaten te overwinnen door eindeloos te oefenen. Velen doen dat niet.
Heb je sterke kanten in dat hele scala van elementen, waarmee je je eenmanstheater draaiende moet houden?
Ik denk, dat alles wel op een heel behoorlijk level is komen te staan in de loop der tijden. Maar ik groei nog steeds.
Heb je een voorkeur voor één van die elementen? Voor de belichting, het bedenken van een plot, regie...?
.....Neuh... Ik denk wel eens aan het regisseren van een film, maar ik moet niet denken aan de problemen die het zal opleveren om met dertig, veertig man samen te werken. Dat lijkt me een ramp! Delegeren is toch een probleem voor mij.
Wordt het dan een tekenfilm?
Nee, nee, live action. Maar ik flirt slechts met de gedachte. Het zou toevallig op mijn pad moeten komen, wil ik die film maken. Ik denk, dat iedere stripmaker daar wel eens mee bezig is.
Hoe zou dat komen?
Bijvoorbeeld, doordat de film meer aanzien heeft dan het stripverhaal. Maar voor mij zou het ook een hele ervaring zijn.
Mocht de strip qua waardering op hetzelfde niveau komen als de film, zou

HEEE

voor de meeste stripmakers die wensdroom dan vervallen?
Misschien. Het beeldverhaal is nog steeds een onderschat medium. Mijn generatie is ermee opgegroeid, maar in mijn heel vroege jeugd was het nog verboden goed. De tijd van *Dick Bos*. Marten Toonder heeft daarna veel voor de emancipatie van de strip gedaan. Maar nog steeds is er het gekke verschijnsel, dat wanneer er een speelfilm uitkomt er krantepagina's vol van staan, terwijl er aan een nieuwe strip op zijn best een halve kolom gewijd wordt. Het maken van een speelfilm met een crew van dertig, veertig man vergt evenveel energie als het maken van één avonturenstrip. Men ziet echter alleen, dat er een hoop rotzooi verschijnt en valt het hele medium daarop aan. Maar natuurlijk komen er evenveel slechte films uit en evenveel slechte leesboeken.

Zal de strip in Nederland ooit als een volwaardige kunstvorm beschouwd worden?
De teneur is er een beetje. De Volkskrant besteedt er nu aandacht aan en ik zie wel meer knipsels uit andere kranten. Ik beschouw mezelf als een volwaardig kunstenaar en handel daarnaar. Het heeft er waarschijnlijk mee te maken, dat ik oorspronkelijk uit de vrije kunst kom in tegenstelling tot mijn collega's die veelal uit de reclamewereld komen. Ik heb altijd geprobeerd mijn vak als een volwaardige uitingsvorm te zien. Ik geloof, dat er naast het literaire boek en de literaire film ruimte is voor de literaire strip.

Je protégé *Jeroen Steehouwer* zei onlangs in de Bredase krant *De Stem*, dat bij het lezen van een goed boek je gedachten beelden gaan vormen, maar dat het ook andersom kan: Het bekijken van een goede tekening kan woorden in je verbeelding oproepen?
Tuurlijk! Ja, hij is een hele goeie.... Eénentwintig jaar en als je dan ziet wat hij al zit te doen.

Waar ken je hem van?
ik ken hem al jaren, op mijn verjaardag een kaartje van een fan, en af en toe zelfs een briefje, soms een kopie van een tekening.... Hij is hier wel eens geweest om in opdracht van 'Stripschrift' een interview met me te maken.
Dat hebben we gedaan, maar ik heb het daarna afgekeurd, want dat sloeg nergens op. Hij was toen zestien of zeventien en begreep absoluut niet waar ik het over had. Rond de Strip-3-daagse van vorig jaar had ik een gesprek met Peter van Leersum (hoofdredacteur Sjors & Sjimmie red.) over de opleiding van tekenaars... Ik ga ervan uit dat eigenlijk iedere prof eigenlijk de plicht heeft om aankomende tekenaars een duwtje te geven, de weg te wijzen. "Nou", zei Peter, "ik heb er weer één! Propvol talent, maar ik weet niet wat ik met hem aanmoet. Hij is nog niet rijp voor publicatie." Toen zei ik: "Laat maar komen!" En dat was Jeroen..

En wat schortte er nog aan Jeroen?
Het zat nog te los, het had geen binding. Alles wat ik met Jeroen doe, is zijn ideeën en capaciteiten op mij in laten werken en ze coördineren. Vergelijk het maar met een tros ballonnetjes aan touwtjes, waarbij ik de touwtjes vasthoud.

Hoe gaat dat coördineren in zijn werk?
We bespreken een verhaal....Dan begin ik grofweg het verhaal te lay-outen.. Dat werkt Jeroen uit en dan stuurt hij mij de kopieën van zijn potloodtekeningen en geef ik hem wat wenken over die tekeningen: "Zou je het niet zo doen of zo.." Dan is hij zo eigenwijs, dat hij toch nog eerst alle andere varianten probeert, maar uiteindelijk is hij ook zo eerlijk om toe te geven, dat mijn oplossing de beste was. En dan voert hij dat uit.

Jeroens eerste verhaal *Big City Blues* is nu af?
Bijna. Hij moet nog vier van de veertien, zestien pagina's.

In september komt het in *Sjors en Sjimmie?*
Ja. Kan ook oktober zijn.

Ik heb er één of twee tekeningen van gezien. Het heeft wel wat van jouw werk?
Ja, hij heeft mijn werk altijd heel erg zien zitten. Dat is zichtbaar, maar dat vind ik geen enkel punt. hij maakt zich toch los. Hij heeft trouwens al een eigen gezicht, als je door die paar Julsing-invloeden heen kijkt.

Bij het bekijken van Jeroens tekeningen vallen de verschillen onmiddellijk op. Zijn personages zijn in een humoristische stijl getekend, terwijl Fred zijn figuren eerder realistischer neerzet. Jeroens koppen zijn mij wat te doorsnee, tonen nog weinig karakter. Zijn tekeningen ogen, in vergelijking met Freds meer poëtische aanpak, agressiever, hetgeen zich vooral uit in de krasserige schaduwen?
Jeroen is agressiever ja, hij neigt naar Punk. Aan de oppervlakte zie je iets van de Julsing uit 1970, of zo. Maar hij heeft een opvatting die absoluut niets met mij te maken heeft en die zie je erdoor heen komen. Doordat ik hem coördineer is mijn invloed duidelijk. Mijn vertelritme zit in het verhaal, mijn onderwerpskeuze. Het resultaat van samenwerking.

Onvermijdelijk word je beinvloed?
Tuurlijk. Ik vind zelfs, dat dat moet. Ik zeg tegen iedereen die adviezen wil hebben: "Ga anderen zitten natekenen!" Je moet toch als striptekenaar door zo'n gigantische periode van puur oefenen. "Beleef wat Franquin beleeft heeft! Of een ander wiens werk jij mooi vindt." Want het gaat erom, dat je, wat jij mooi vindt, sterk ontwikkelt. Ik zit nog steeds met invloeden: Marten Toonder, André Franquin, Walt Kelly, Edgar H. Shepard. De laatste vind ik wel de mooiste tekenaar, hij is een voorbeeld voor mij, onder andere op het gebied van de lijnvoering. Die invloed van meesters is wel eens een probleem voor mij geweest. Ik ervoer het dan ook als een bevrijding toen ik op een dag een bijzondere opname hoorde van de conferencier Buzieau, een Nederlander uit de vroege jaren dertig Ik viel van mijn stoel af, want wat hoorde ik tegelijkertijd? In één stem hoorde ik Toon Hermans en Wim Kan! Het ligt in de orde der dingen, dat men elkaar beïnvloed! Ik was gelijk genezen van de schroom om de invloeden, waarmee ik zat te laten blijken en liet de Toonder-, Franquin- en andere invloeden gewoon lopen. Daarbij komt het wonder, dat ik een ervaring had, die iets met tijdloosheid had te maken: in één stem hoorde ik twee andere bekende stemmen.

Het is wel opmerkelijk, dat een perfectionist als jij zijn scenario's vroeger zo afraffelde.
Ja, belachelijk! Mijn studietijd, zeg maar, heb ik publicerend doorgebracht. Studeren is blunder op blunder maken en het is het harde lot van de striptekenaar, dat hij dat voor het forum van zijn publiek doet. In die tijd heb ik mij voornamelijk geconcentreerd op tekenen. Mijn verhalen waren puur zwak. Pas tijdens die serie van vijf sprookjes die ik gemaakt heb, ben ik het vertellen van een verhaal gaan bestuderen. Ik heb toen veel van de ins en outs van het verhaal opgestoken, want sprookjes zijn toch oervertellingen. Ik heb een tijdlang al tekenend verhalen bedacht. Het eerste

Witte's Dagboek-verhaal *De Keereweer van Om*, dat gepubliceerd werd in *Jippo*, ben ik begonnen met het tekenen van een plaatje waar ik zin in had. Uit het eerste plaatje volgde het tweede. Mijn theorie was: een verhaal vertelt zichzelf, alles is inspiratie. En het werkte! Maar ga met die methode niet op een deadline zitten. In *Jippo* had ik maar veertig pagina's voor een verhaal ter beschikking en op een bepaald moment moest ik er dus een draai aan geven. Dat was niet goed. Laten we zeggen zesendertig pagina's lang is het een heel aardig verhaal.

Lag je nachtenlang wakker van die draai?

Ik lig nóóit wakker. Ik *moest* er een draai aan geven en ik ben een *doener*, dus... Maar ik deed het met spijt in mijn hart, want ik zag de mogelijkheden die ik moest laten liggen. Ik had beter het tekenen en schrijven parallel aan elkaar kunnen ontwikkelen, dan was men wat minder over mij heen gevallen. Mensen die mij niet helemaal vriendschappelijk gezind waren, hebben natuurlijk het feit, dat ik het schrijven liet liggen – terecht – aangegrepen om mij aan te vallen.

Wanneer je tekenen en schrijven parallel had ontwikkeld, was je nu dan verder geweest?

Nee hoor, ik was even ver geweest.

En hoe ga je nu te werk?

Ik bouw mijn scenario's op, zoals het hoort. Het is zo'n raar proces, het ontwikkelen van een verhaal. Het is net alsof een eiland droog valt, doordat de zeespiegel zakt. Maar in het begin zie je drie kleine eilandjes en je vraagt je af hoe je daar eentje van kunt maken. Uiteindelijk blijken die drie eilandjes slechts topjes te zijn van de bergen, die zich op het grote eiland bevinden. Er komen drie elementen naar boven van een verhaal en je kunt je niet voorstellen welke binding die ooit kunnen hebben. Langzaam leer je je daar niet ongerust over te maken.
Het moeilijkste vind ik echter de helderheid. Dat zit 'm niet eens zo zeer in de plot, maar in de manier waarop je een verhaal vertelt.

Het doseren van gegevens?

Precies. Het verschil van meneer Jansen die een mop vertelt en meneer Pieters die er één vertelt. Het kan dezelfde mop zijn, maar het kan volledig anders uitpakken.
Mijn manier van stripmaken is een soort zelfonderzoek. Mijn verhalen gaan over mij, mijn personages zijn afsplitsingen van mijzelf. Ik leef dan ook intensief met ze mee. Soms schiet ik er het leven bij in. Dat meeleven vind ik een voorwaarde voor diepgang in je werk. En het werkt therapeutisch. Ieder verhaal is een poging om mezelf een beetje schoon te maken, geestelijk, waardoor ik minder last van mezelf heb. Ik heb veel last van mezelf gehad. Ik heb altijd een ander willen zijn, terwijl ik heel vroeg een zeer persoonlijke stijl had. Ik heb een keer een *Mickey Mouse* verhaal gemaakt, dat technisch goed in elkaar zat, maar Fred Julsing brandde door de lijnen heen. Ik heb heel lang geprobeerd mijn eigen stijl te onderdrukken. De achtergrond was, dat ik niet wist hoe ik met mezelf moest leven. Al in mijn jeugd had ik met mijn uiterlijk heel wat te verhapstukken. Het is nog maar vrij recent, dat ik mezelf behoorlijk kan accepteren... en daarmee mijn eigen stijl.

Merk je dat door je grote persoonlijke binding met je personages nu ook aan hen?

Ik denk het wel. Ze lopen in elk geval al wat trotser rond.

Dat geldt voor de 'goeden' zowel als de 'slechten'?

Dat geldt voor de 'goeden' en de 'slechten'.

Heb jij voorkeuren voor bepaalde verhaalgenres?

Sprookjes, romantiek hebben mijn grootste interesse. Humor... Zeker géén crime-stories! Na het maken van de sprookjes ben ik mij erg gaan bezig houden met oerthema's. In *Witte's dagboek* behandel ik nu de Eeuwige Jeugd, een dijk van een thema! En in *Tuimel* is het het Redden Van De Wereld, nog zo'n klassieker. In beide strips heb ik verder een basis gelegd voor tijdreizen, iets wat in het bijzonder mijn voorkeur geniet.

Hoe gaat het met *Ukkie*?

Ukkie is een schat van een kind, zeer eigenzinnig en spits. Ik kick op het maken van die strip. Het is een vorm van dichten. Je moet met zó weinig middelen zó veel doen. Bij *Ukkie* zit ik in de tekst te schrappen... dat houd je niet voor mogelijk. Ik begin vaak met een zin van twaalf woorden en al krassend blijven er twee over!

Vind je het een hele toer om een gag te bedenken?

Ja... Het is een inspanning. Maar als je je ertoe zet, komt er altijd wat. Concentratie en inspiratie spelen daarbij mee.

Hoe is het typetje Ukkie ontstaan?

Ik ben naar de redactie van *Margriet* gestapt met een map materiaal en daar zat iets in wat ik ooit voor het blad van *Prénatal* gemaakt had, waar men bij *Margriet* wel op viel. Dat was de voorloper van *Ukkie*. Ik ben aan de slag gegaan.

En je gaat tot het einde der dagen met die strip door?

Ja, ik kan me er erg in vinden en zie er ook steeds ontwikkelingen in die heel interessant zijn. Ukkie gróéit. Toen ik met haar begon, zat ze nog in de luiers en kroop ze al een beetje. Ze had – en dat vond ik wel een alternatieve gedachte – altijd een plasje achter zich aan. Ze lekte als een zeef. Bij *Margriet* kwamen daar typische moeder-opmerkingen over: 'Die moeder zorgt niet goed voor dat kind.' Of: 'Dat kind drijft.' Ik vond dat het tijdstip om Ukkie zindelijk te laten worden en heb dat aangegrepen om een drietal grapjes over te maken. Het gevolg was, dat ze een stap gezet had in haar leven. En daarna kwamen haar eerste stapjes en de eerste woorden. Op die groei heb ik nu geen vat meer. Ukkie is nu even oud als haar strip, vijf jaar. Die groei is natuurlijk een bron van inspiratie. Ukkie gaat nu naar school.

De Keereweer van Om is het eerste verhaal in de serie *Witte's dagboek*. Het tweede verhaal *De Tijdruimer* verscheen vorig jaar in *Donald Duck*. Aan het laatste verhaal heeft Fred een week voor dit interview de laatste hand gelegd: *De Zijnfontein*. Volgend jaar staat het in *Donald Duck*.
Het is voor het eerst, dat ik het verhaal beter vind dan de vormgeving. Bij het bedenken ervan fungeerde Theo Steeman, zoon van Jan, als mijn klankbord. Hij heeft het hele tweede verhaal geïnkt en van het derde de

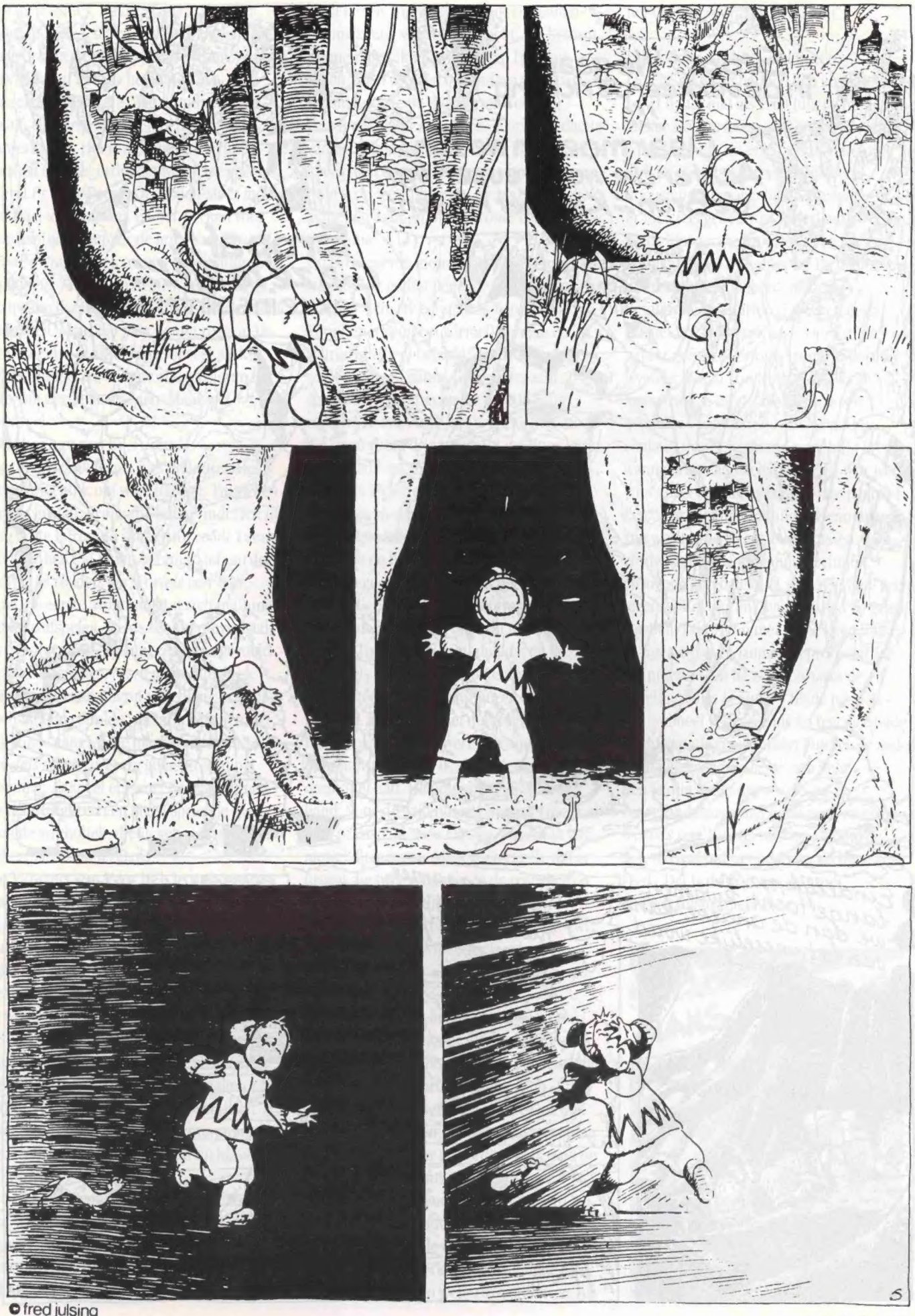

© fred julsing

Stop!! We gaan in de verkeerde richting !!!
Daar moeten we zijn! Achter die woudreuzen ligt de Bron!! Kan niet missen!
Erop af!! Ga zeteliif!!! Hak ze in splinters!!
Eindelijk, na 'n lange tocht, kwamen we dan de andere kant van het vreselijke woud
Maar daarmee was het gevaar nog niet voorbij...
33

©fred julsing

eerste pagina's. Daarna haakte hij door omstandigheden af. Toen zat ik ineens met drie producties: *Ukkie, Witte's dagboek* en *Tuimel*. Dat ik daar heelhuids ben uitgekomen! Toch is Witte, ondanks alle druk, een strip waar ik met plezier aan gewerkt heb. Het is zo'n andere strip. Ik herken daar de invloeden van Jetses heel sterk. Er zit een soort Ot en Sien-sfeer in, die me heel erg aanstaat. En het werken voor een leeftijdsgroep als de lezer van *Donald Duck* dwingt je ook tot een onschuldig soort openheid. Misschien heeft Witte van al de strips die ik maak wel het meest met mezelf te maken. Maar dat mag ik niet zeggen: Ik hou van al m'n kinderen evenveel. Ukkie, Witte, Tuimel, ze zijn me allemaal even lief. Niet om dezelfde redenen. Maar wel evenveel.

Dat brengt ons bij *Tuimel*.

De titel *Tuimel* is nog niet definitief. Het draait eigenlijk om twee figuren: Tuimel en professor Ich. Professor Ich bevindt zich in een grote Europese stad en hij zendt Tuimel uit naar het T'ai K'oen bergmassief om de wereld te redden. *De Wortels van War*, Tuimels eerste avontuur, zou zich in China kunnen afspelen. Het is een dierenverhaal. Ik heb mij altijd erg aangetrokken gevoeld tot de dierenstrip. Marten Toonder leek daar het alleenrecht op te hebben, maar toen ik hem vertelde van mijn plannen, zei hij: 'Ga je gang. Als je maar jezelf blijft.' *De Wortels van War* is erg geïnspireerd op Toonder. Ik speel erin met de taal en geef bepaalde figuren een eigen spraakje mee. Ook de symboliek, die ik gebruik is in zekere zin Toonderiaans.

De Wortels van War heb je een groot gedeelte hertekend?

Ik ben een hertekenaar. Ik lijd aan de Ziekte van Perfectie. *Tuimel* is een speciaal geval. Kijk, ik ben altijd als zeer veelbelovend gezien. Toonder is daar mede schuldig aan. Ik wilde nu van dat predicaat af, ik wilde de belofte waarmaken. Toen ben ik begonnen aan het verhaal van Tuimel. De strip *Ukkie* liet mij de ruimte om de strip te maken VAN MIJN LEVEN. Er komt een moment in het leven van een man, dat hij een monument voor zichzelf wil oprichten, dat hij klassiek wil worden.

Ik ben nu al zeven jaar bezig met *De Wortels van War*, ik heb een koffer vol experimenten van die strip. Al vijf jaar werk ik er intensief aan. De vrijheid die ik had, gaf mij de mogelijkheid om eindeloos te hertekenen. Toen ik eindelijk een aantal pagina's had, waarvan ik dacht, dat het zou kunnen, ben ik naar Peter van Leersum gestapt. Dat was een bijzondere dag. Van een vriend hoorde ik, dat Marten Toonder gestopt was met *Tom Poes* en op de redactie van de toenmalige *Eppo* bleek Peter jarig en kreeg ik een taartje. Peter had er zin in om mijn strip te publiceren. Nu had ik een stok achter de deur en werd *Tuimel* een serieuze productie.

Op een gegeven moment was ik op pagina vijfendertig en liet ik een tweetal collega's de strip zien. De eerste was Toonder. Toonder is een heel vormelijke man en hij schreef me heel beleefd, dat het prachtig was en dat een aantal figuren bepaald succesvol waren, maar de hoofdfiguren vond hij te onduidelijk. De bedoeling van die opmerking drong niet tot me door. Mijn andere collega schreef nuffig, dat hij de goede en zwakke kanten van Julsing herkende en daarmee was de kous af. In derde instantie kwam een vriend bij me langs die de hele ontwikkeling van *Tuimel* had meegemaakt. Die sprak de verlossende woorden: 'Het wereldje waar je in stapt is te intiem, de aanleiding om erin te stappen is er niet. Toen ben ik gaan denken en ik zag, dat ik iets héél belangrijks vergeten was. Ik was vergeten mijn hoofdfiguren een motief te geven, ik had het niet duidelijk genoemd. Professor Ich wil de wereld redden en in mijn naïviteit dacht ik, dat iedereen dat oermotief had. De oplossing lag voor de hand. Voor die vijfendertig pagina's die ik al had, plaatste ik twee nieuwe, waarin ik het motief uiteenzette. Maar toen zag ik, dat er tussen die twee pagina's en de rest als zo'n verschil in tekenstijlen was... Ik dacht: 'What the hack! Ik begin gewoon opnieuw!' De kosten van die vijfendertig, al ingekleurde, maar nu overbodige pagina's heb ik zelf gedekt.

Zo veranderde het hele verhaal. Niet qua plot, maar in de manier waarop de figuren zich gedragen. Want waar in de eerste versie tussen Tuimel en professor Ich geen communicatie was, daar was zij er nu wel. *De Wortels van War* is door de hertekening beter en duidelijker geworden. Ik ben nu op pagina zevenentwintig – het moeten er vierenveertig worden – en ik ga nu een periode van een dikke drie maanden in met de hete adem van de deadline in mijn nek. Dat is heel hard werken, waarbij ik de kwaliteit zal moeten weten te handhaven. Als het haastwerk wordt, nok ik af!

Het is de eerste keer, dat ik een LEVENSWERK in handen heb en natuurlijk besef ik dat niet als Fred Julsing mij in zijn atelier *De Wortels van War* laat aanschouwen, de originele pagina's nog wel! De strip is onvermijdelijk een hoogstandje en opgelucht constateer ik, dat er tóch iets gebeurt in Nederland-stripland. Freds lijnvoering is perfect, een tak van een boom komt zó de kamer in. De decors zijn uitermate gedetailleerd, maar desalniettemin blijven zijn tekeningen glashelder. De personages zijn met flair op papier gezet en vertonen een wonderlijke levensechtheid. Toch staan er overal aanwijzingen bij details die nog een bepaalde verandering behoeven. Om eenheid in stijl te garanderen, kijkt Fred, wanneer hij aan *De Wortels van War* werkt, – met pret – terug naar de vorige pagina's. Een herhaaldelijk opduikend fenomeen in zijn werk is de tegenstelling tussen: man-vrouw, goed-slecht, natuur-techniek, enzovoort. Fred gelooft, dat zij in feite geen tegenstellingen zijn, maar dat zij één geheel vormen. Dát wil hij met name laten blijken in zijn strip over Tuimel en professor Ich, het nijlpaard en de eland, waarin de tweelingzusjes Li en La – beide poedels – een wel heel verwarrende en tegengestelde rol spelen: de één adoreert Tuimel, de ander heeft een grondige hekel aan hem!

Ben je niet bang, dat – zoals bij je voorgaande strips het geval was – over *De Wortels van War* na verloop van tijd de ontevredenheid weer de kop zal opsteken? Fred: 'Dat is de prijs van de groei...'

En Fred Julsing lacht even.

HET BLAUWE BLOED ZINGT

door Pieter van Oudheusden

Onder de titel HANEZANG stelde Marten Toonder een bloemlezing samen uit de 'poëmen' van Querulijn Xaverius, Markies de Canteclaer van Barneveldt. Pieter van Oudheusden bespreekt de bundel van de adellijke haan: fraai geciseleerde WELTSCHMERZ voor een klein, maar uitgelezen publiek.

Hanezang van Querulijn Xaverius, Markies de Canteclaer van Barneveldt is een debuut, maar de stem van een gerijpt dichter klinkt erin door. Het is een qua omvang bescheiden selectie, die niet meer dan zestien gedichten telt. Ze werden echter gekozen uit een 'profusie van verzen' die de dichter na veelvoudig weigeren aan Marten Toonder toezond 'met de opdracht de inhoud naar (zijn) beste vermogen onder het volk te brengen'. In 'Een woord vooraf' beveelt Toonder, die de bundel samenstelde en bezorgde, de **poëmen** van de Markies in de aandacht van de lezer aan en noemt de dichtende haan 'een hartstochtelijk zanger van de liefdessmart en de strijd, van ongestild verlangen en bitterheid om vervlogen illusies'.

Al in het eerste gedicht van de bundel, *De verten lonken*, leert de Markies zich als een geboren Romanticus kennen. De tekst getuigt van jeugdige overmoed en ongeremde **Wanderlust**. De jonge dichter wil zich bevrijden uit de benauwende greep van het ouderlijk huis:

Ik dwaal door hoge, kille gangen
waar leegte huivert zonder zin,
en ik voel een stil verlangen
naar badinage, wijn en min.

Het verlangen waarvan deze regels getuigen, vormt de kiem van De Canteclaers dichterschap. Zoals in zijn latere verzen blijkt, zal het onvervuld blijven en plaats maken voor een gevoel van leegte en tekort. Zijn verdere leven zal de dichter door 'hoge, kille gangen' dwalen, ondanks het optimistische einde van het openingsgedicht. Nergens namelijk bespeurt de dichter een vigilante die hem naar de lokkende verte kan brengen ('vroeger wachtten hier wel zes!'), maar hij besluit:

Resoluut laat 'k de poortdeur open.
Vaarwel, o burcht van 't voorgeslacht;
de verte lonkt, het leven wacht.
Ik besluit om te gaan lopen.

Tevergeefs probeert de haan te ontsnappen aan de eenzaamheid die samenhangt met zijn adellijke afkomst waarvan het ouderlijk huis in het openingsgedicht een symbool is. (Volgens de samensteller is *De verten lonken* een nostalgische herinnering aan het stamslot Troebeloo, dat de Markies verliet om zich op zijn buiten in Rommeldam te vestigen en waarheen hij inmiddels aan het einde van zijn leven is teruggekeerd. Mogelijk gaat het om een jeugdgedicht, maar geen enkele van de verzen in de bundel is gedateerd.) Die adellijke afkomst heeft ongetwijfeld geresulteerd in een besef anders te zijn dan de anderen. Het moet een schok zijn geweest te ontdekken dat de hem aangeboren, zo vanzelfsprekende beschaving voor anderen onnatuurlijk en belachelijk is. Die confrontatie met de onderste lagen van de cultuur is nog steeds voelbaar in zijn gedicht *Protestzang*, waarin de dichter zich in ongewoon felle bewoordingen te weer stelt tegen 'het woeden van het grauw' en het uitdaagt met de regels: *'Hier helpt geen klacht of stil verdriet! / Hier dient een harde les geleerd! // Niet langer nu gewacht. / De zweep*

erover als het moet! / Zo sprak het fiere voorgeslacht, / zo zingt nog steeds het blauwe bloed!' Ook in het gedicht *'Heet als vuur'* is het conflict weergegeven, ditmaal in een symbolische anekdote. Een onverlaat dringt de woning van de dichter binnen en staat hem naar het leven. Deze weet nog juist op tijd de hulp van een bediende in te roepen:

De knecht had mijn rappèl vernomen.
'k Zag hem buigend binnenkomen
en wenkte. Help! gebood ik hem gesmoord.
De valet sprong toe. Hij had genoeg
geboord.

Een doffe knal! De goed gedrilde knecht
had snel het woest gevecht beslecht.
'k Zag duiz'lend hoe de fielt terneder zonk
en benauwd doch kalm trok ik m'n
halsdoek recht.

Vite! sprak ik. Een zege vraagt een
zegedronk!

De door afkomst en opvoeding ongetwijfeld enigszins wereldvreemde haan maakt in Toonders verhalen gemakkelijk een hooghartige indruk, vooral in de wijze waarop hij zijn buurman, de free-lance filantroop Olivier B. Bommel, tegemoet treedt. Helemaal onbegrijpelijk is zijn achterdocht niet, want beter dan wie ook weet hij dat beschaving niet met geld te koop is. Die wetenschap onderscheidt hem van Bommel, die meent dat geld geen rol speelt bij het najagen van een levensvervulling. Samen vormen ze een volmaakte tegenstelling: de naïeve, daadkrachtige beer en de passieve, wereldwijze haan. Toch is de Markies niet vrij van twijfel over zijn aangeboren superioriteit, zoals ook blijkt in het verhaal *Het spook van Bommelstein*, dat is opgenomen in Marten Toonders laatst

verschenen bundel **Dàt zag ik nu eens net.** Het blijkt de edelman grote moeite te kosten om toe te geven dat de woning van zijn buurman inderdaad over een authentiek spook beschikt. Het probleem wordt echter opgelost wanneer Bommel, die het verschijnsel liever kwijt dan rijk is, het in een gulle bui aan de Markies overdoet. De jaloezie die in het gedrag van de haan merkbaar is, vormt zonder twijfel een van zijn minder sympathieke trekken, evenals zijn neiging met het dichterschap te koop te lopen. Ongewild maakt hij, net als de schilder Terpen Tijn, enigszins de indruk een querulant te zijn. De schilder hanteert zijn kunstenaarschap als een methode om zich aan de regels van het maatschappelijk verkeer te onttrekken, de haan als onderstreping van zijn culturele en sociale superioriteit, hoewel hij in zijn hart moet beseffen dat de adeldom van de poëzie niet door overerving wordt verworven, maar alleen door moeizame arbeid. Ook De Canteclaer en Terpen Tijn zijn keerzijden van dezelfde munt: de fijnzinnige aristocraat en de geklofte volksjongen. (Voor zover ik weet heeft Toonder zich nergens uitgelaten over de sociale achtergrond van de schilder, maar ik neem aan dat hij uit een arbeidersmilieu of de kleine middenstand afkomstig is. Soms doet hij sterk aan de Cobra-schilder Karel Appel denken.) De schilder is volledig in zijn werk opgegaan, leven en kunst zijn een eenheid geworden. De dichter echter heeft zich in zijn poëzie teruggetrokken toen het ware leven voor hem onbereikbaar bleek: zijn kunst is ten slotte niet meer dan een surrogaat voor de werkelijkheid, het gedicht een **testimonium paupertatis.** Wat de dichter en de schilder weer verenigt, is de wijze waarop beiden zich door middel van hun kunst buiten de – ik gebruik het woord niet in pejoratieve zin – burgerlijke samenleving hebben geplaatst. Ze boezemen ontzag in, omdat hun artistieke activiteiten zich aan de beperkte ratio van hun publiek onttrekt, maar tegelijk vervormt het onbegrip hen tot karikaturen van hun kunst. De teruggetrokken haan zoekt de afzondering bij voorkeur in de afstervende natuur. Wie alleen is, weet tenminste zeker dat hij in goed gezelschap verkeert. Het resulteert in gevoelige natuurbeschrijvingen zoals *O, gouden lover* en *Diep kriekt de dag,* dat doordrongen is van een religieus besef van wederopstanding. De achtergrond van dit zoeken naar stilte en eenzaamheid wordt in enkele tragische liefdesgedichten begrijpelijk en navoelbaar gemaakt. Ze getuigen van vergeefse pogingen tot contact met een geliefde en aanbeden vrouw, zoals het intieme souvenir *De vrouwe in het rood,* waarop volgens Toonder de **toppopper** *Lady in red* een duidelijk

stempel heeft gedrukt. Andere liefdeszangen zijn minder idyllisch. In het gedicht *Weet ge nog, Eveline?* eindigt een onbezorgd wandelritje in een beschamend modderballet. Het alleszins macabere *Eleonore* bewijst dat de Markies, als oprechte romanticus, beïnvloed is door de grillige fantasieën van de Amerikaanse dichter E. A. Poe. Diens stem klinkt ook door in *De klop van Zwadderneel,* dat met zijn sombere, evocatieve kracht het klassieke gedicht *The raven* in herinnering roept:

Het huis is klam en vol van opgekropte stilte.
Er klinkt een klop – dan knapt een deel –
en plots is daar een tocht vol doodse kilte...
Het is de klop van Zwadderneel!

Uit het einde van *Eleonore* spreekt echter een grote nuchterheid. Na de gestorven geliefde in aangrijpende bewoordingen te hebben beweend *(Hoe lokt het graf, waarop ik tuur! / Ach, mocht ik daar met u vergaan- / Met u; naar wie ik wenend smacht),* besluit de dichter met de pragmatische opmerking:

Helaas! 't Is zeven uur,
en tijd om eens naar huis te gaan;
waar Brégina's repas me wacht.

Een dergelijke afstandelijke houding is ook op andere plaatsen in de bundel waarneembaar. Het is een weigering betrokken te raken, een ijzig volgehouden ivoren-torenmentaliteit die voortkomt uit de diepe angst zelf lichamelijk en geestelijk gekwetst te worden: arrogantie uit zelfbehoud. Het geeft de afzijdigheid van de dichter onvermijdelijk iets dubbelzinnigs. Hij heeft zich van de ruwe werkelijkheid afgewend uit angst erdoor onder de voet gelopen en vertrapt te worden. De ivoren toren waarin hij zich heeft teruggetrokken, is zijn enige bescherming en broos als een slakkehuis. In het gedicht *De duif* is het gewonde dier een zinnebeeld van het leed en het geweld die de teergevoelige dichter bestormen:

Een duif, ontkomen aan des valken grof geweld,
de wiek besmeurd, het oog gekweld,
stort op mijn bottines neder.
Haar bloed bevlekt het leder,
maar mijn hart blijft mild en teder
als ik haar zachtkens, doch met zwier
terzijde schuif om voort te schrijden.

Mijn hart bloedt voor 't aanvallig dier,
maar op querelleren ben ik niet gesteld
en vlegelend nadert daar de valkenier.
Ik wil een indecent dispuut vermijden.

Ach, hoe haat ik plat geweld!

De bundel besluit met de *Drie laatste liederen,* die de dichters meest authentieke en meest gerijpte werk zijn. Vanaf de afstand die de ouderdom heeft geschapen, beziet hij zijn jeugd: een gemiste kans, een onvervulde belofte. Het naderende einde tempert het overal in de bundel prominente zelfbeklag en vermengt het met melancholie en zelfs met enige lichte zelfspot. Het eerste van de drie gedichten, *Hoe pril was eens de morgenstond,* beschrijft het besef dat de jeugd onherroepelijk voorbij is, maar de dichter lijkt te oud en te moe om daarover ernstig in de put te zitten:

En als ik mijmer voor het vuur
met een Châteauneuf du Pape
over lang vergleden avontuur;
dan komt, hélas! de slaap.

Vervolgens trekt hij de wrange conclusie van zijn ouderdom:

Hoe pril was eens de morgenstond,
hoe grijs is 't thans om negen uur.

Het tweede gedicht van de cyclus, *Verzwegen leed,* beschrijft de lichamelijke aftakeling die de ouderdom vergezelt:

Reeds lang gevoel ik mij niet wèl.
Maar trots weerhoudt mij om te klagen.
Toch schort er iets aan mijn gestel:
Mijn adem stokt, of komt met vlagen.

De dichter beschrijft een aanval van benauwdheid en zijn poging een bediende te roepen. Als de man tenslotte komt, is hij in kennelijke staat:

Een valet kwam binnensling 'ren,
omgeven door een bokbiergeur.
Hij lachte dwaas en sloeg op het parket.
En schoon de koorts me beven deed
heb ik de pimpel aan de dijk gezet.
Zo is 't leven; 't is àl leed.

Alléén heb ik de trap bestegen,
want nergens was een domestiek.
De koorts is daardoor zeer gestegen,
ik moest naar bed, verzwakt en ziek.

Het is een uniek staaltje slapstick en binnen het gedicht een gewaagde tour de force, die een tweeledige uitwerking heeft. Het grollige optreden van de knecht verlicht de somberheid van het gedicht, maar benadrukt tegelijk de hulpeloze eenzaamheid van de dichter, die in zijn benauwdheid nergens steun en hulp vindt. Hij weet dat hij die ook van zijn lezers niet hoeft te verwachten; vandaar dat hij zijn leed verzwijgt en het liever in stilte draagt. Zijn eenzame gang naar de slaapkamer *(Alléén heb ik de trap bestegen,* zelfs met een dubbele klemtoon) wijst nadrukkelijk vooruit naar het einde, dat hij met opgeheven hoofd tegemoet gaat. In de trots waarmee hij zijn lot draagt, schuilt de heroïek van de haan – al moet toegegeven worden dat hij de neiging heeft zijn leed te overdrijven.
Het laatste gedicht uit de cyclus, *Weedom,* besluit de bundel: de dichter lijkt zich uiteindelijk verzoend te hebben met zijn broze gezondheid, de tol van de ouderdom en de nabijheid van de dood. *Enfin, het kan niet lang meer duren,* luiden zijn berustende laatste woorden.

Met zijn elitaire opstelling is de Markies geen dichter voor een groot publiek. Eerder is hij een **poet's poet,** die alleen bij collega's hoog in aanzien staat. Waarschijnlijk is zelfs dat al meer dan genoeg voor een dichter die de indruk maakt dat hij liefst zijn gehele poëtisch oeuvre had verzwegen. Zijn werk is dan ook geen spectaculaire en lawaaiige vernieuwing van de dichterlijke conventies. Het wortelt diep in de traditie van de Romantiek en de Markies betoont zich een waardige nazaat van de enige grote Romantische dichter die de Nederlandse literatuur heeft voortgebracht, Willem Bilderdijk. De gevoelens die hij verwoordt, maken hem tot een neo-Romantisch dichter bij uitstek: een gevoelige conservatief, die in opstand komt tegen de tijdgeest en zich terugtrekt in zijn dichterschap. Die opstelling leidt echter niet tot een gewild hermetisme, dat de gedichten alleen toegankelijk maakt voor de dichter zelf en een select groepje ingewijde lezers. Integendeel, de poëzie van de Markies is, ondanks enkele persoonlijke toespelingen, zeer helder van inhoud en vorm. Hij maakt veelvuldig gebruik van eindrijm, maar weet subtiel met metrum en rijmklanken te schuiven, waardoor zijn gedichten toch nooit een stijve en schoolse indruk maken. Het werk verraadt een klassiek temperament, met een sterke hang naar een vorm die de verwoorde gevoelens kan beteugelen, een in de traditie geijkte maat. Ook zijn woordkeus – de dichter beschikt over een rijk vocabulaire – is zeker traditioneel en zelfs archaïserend poëtisch, zodat de gedichten een statige toon krijgen die de levendige natuur van de Markies *(in gekuist gedicht, of in doorbloosde zin / waaruit mijn passie, fijn dooraderd, zich doet raden)* grotendeels aan het oog van de lezer onttrekt. Een 19e eeuwse neiging tot woordkunst is daarbij niet te ontkennen. Samensteller Toonder wijst op de invloed van Willem Kloos in de gedichten die aan *Heloïse* zijn opgedragen. Ook in de natuurlyriek is die invloed overduidelijk aanwijsbaar, bijvoorbeeld in het gedicht *O, gouden lover.* Het lijkt alsof de literatuurgeschiedenis voor de Markies ophoudt met het verschijnen van de Tachtigers. Hun **l'art pour l'art**-opvatting heeft in hem een vurig pleitbezorger gevonden. Toch is er daarnaast een verwantschap te bespeuren met enkele dichters uit de eerste helft van de 20e eeuw, zoals J. C. Bloem en A. Roland Holst. Met Bloem deelt hij het 'leven in stilte en beperking' en de 'uit ontgoocheling geboren berusting' (Knuvelder); beiden zijn ze dichters van het verlangen, de hunkering naar geluk en liefde. In de aristocratische toon van zijn werk en zijn bijna hautaine, elitaire opstelling als dichter herinnert hij daarentegen sterk aan Roland Holst. Met de kleine bloemlezing uit zijn werk heeft de Markies zich echter een eigen plaats in de letterkunde verworven. **Hanezang** is een uniek geluid.

Q.X. Markies de Canteclaer van Barneveldt, **Hanezang;** uitgeverij De Bezige Bij, prijs ƒ 14,50
Marten Toonder, **Dàt zag ik nu eens net;** uitgeverij De Bezige Bij, prijs ƒ 21,00

De Markies de Canteclaer
(uit 'De Veridiaandinges', 1968)

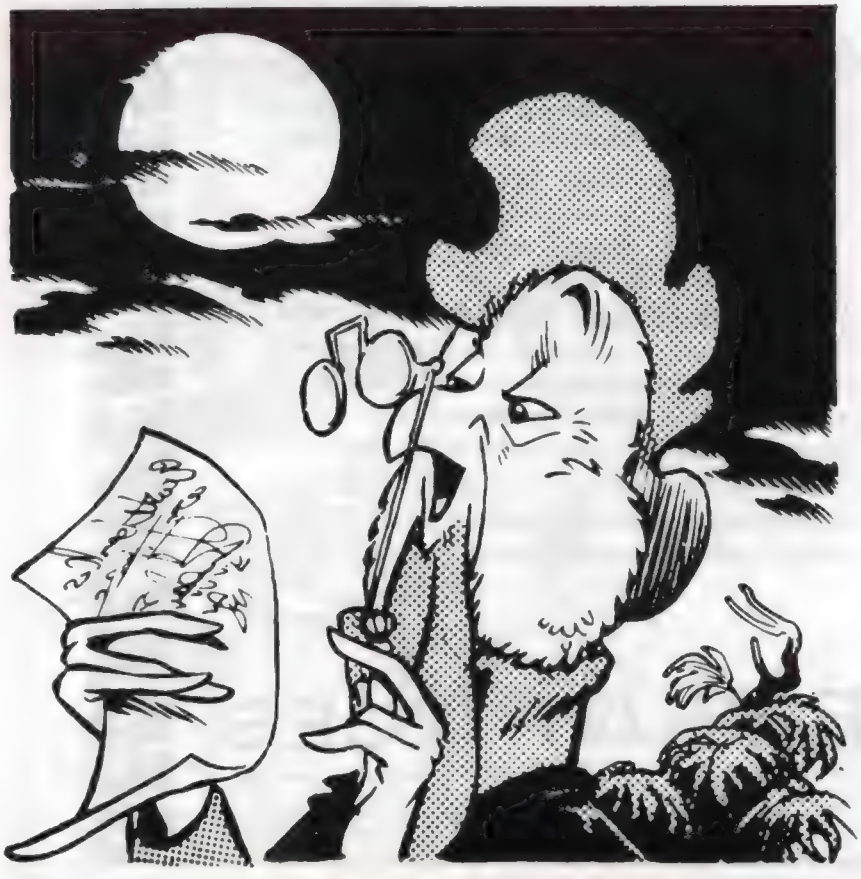

JOURNALIST

Aiaihoho. Neen, niet een nieuw, half-geïnformeerd amateur stripinformatieblad. De journalist is in het geding! De stripjournalist. Ik las in een landelijk ochtendblad dat een prijswinnaar z'n prijzen liever van journalisten krijgt. Daar zit iets in, denk ik. Ik direct aan het dagdromen. Hoe je dat dan oplost. Je moet eerst zo'n forum bij elkaar brengen. Wie zet je daar nou in?
Die dikke meneer van TV! Een opwelling. Toegegeven. Je kunt het een prijswinnaar niet aandoen applaus te krijgen van Fisher Price en Playmobil.
Daalder dan! Schrijft azijngedreven stukjes proäzie, dat wel. Beetje pispaalmentaliteit. Heeft het vooral gemunt op kleuters, dolende meutes en strips met minder dan twee dooien op één bladzijde. Beetje pedo-chistisch. Twijfelgeval. Eerst maar een rondje laten handen wassen.
Wilbrink soms. Leeft die nog?
Ala, de hele redactie van Zozolala. Ben je in een keer klaar. Leuke stukjes, daar niet van. Maar ook altijd het achterpootje omhoog. Hup, natte broekspijpen in gestencilde vlugschriftvorm.
Verder graven in het geheugen.
De Brr... De Ber... Juist, De Bree! Gedegen opleiding, jarenlange training. Wel gedateerd, hoor ik om mij heen. Schrijft inmiddels van die magnetronstukjes. Gauw klaar, heet aan de oppervlakte en 't is eten. Maar in tijden van nood zijn tulpenbollen dat ook.
Ik heb er één! Steketee. De Volkskrant. Links, liberaal en educatief. Moet kunnen. Neen dus. Net weggekocht, ge-head-hunted door nota bene het NRC. Gewoon een hoger salaris. Een bij voorbaat om te kopen jurylid.
Het wordt moeilijk. Van Gompel, aardige Belg. Reeds gecorrumpeerd als voorzitter van de Stripgidsprijs. Dat wordt twee voor de prijs van één.
Hoera, Van Oudheusden. Alle kranten en tijdschriften van Nederland vertegenwoordigd in de jury door één persoon. Da's efficiënt. Achteraf denk je alleen: welk blad heeft nou welk deel van welke prijswinnaar gepubliceerd.
Het ei van Columbus. Stripschrift journalisten. Mis. Ingekrompen, samengevoegd, voorpaginadelers geworden. Ik geef het op. Volgende week verschijnt een advertentie. Gezocht, zeven stripjournalisten voor toekennen prijs.

Ben Bits

BITS & PIECES

GEDACHTEN OVER HET BEELDVERHAAL 2 (*)

(*) deel 1 verscheen in Stripschrift 217

Een strip die overal enthousiast wordt besproken verkoopt soms voor geen meter. Er is een groter publiek voor Vandersteen dan voor Montellier, zoals er ook meer mensen J. Visser-Roosendaal lezen dan Gerrit Krol. In het vorige artikel heb ik een onderscheid gemaakt tussen triviale strips en auteursstrips. In plaats hiervan kunnen we ook spreken van lectuur en literatuur. Die deling loopt dwars door de strip heen. Het is daarom interessant om eens te zien hoe literatuurcritici onderscheid maken tusen lectuur en literatuur.

Een strip die overal enthousiast wordt besproken verkoopt soms voor geen meter. Er is een groter publiek voor Vandersteen dan voor Montellier, zoals er ook meer mensen J. Visser-Roosendaal lezen dan Gerrit Krol. In het vorige artikel heb ik een onderscheid gemaakt tussen triviale strips en auteursstrips. In plaats hiervan kunnen we ook spreken van lectuur en literatuur. Die deling loopt dwars door de strip heen. Het is daarom interessant om eens te zien hoe literatuurcritici onderscheid maken tusen lectuur en literatuur.

Wat is lectuur?

Ton Anbeek en Jan Fontein geven in *Ik heb al een boek*, een boekje voor literatuuronderwijs op het voortgezet onderwijs, een negatieve definitie van lectuur: "Lectuur is alles wat niet tot de literatuur gerekend wordt." (1) Lectuur is dat wat in massale oplagen terecht komt bij tabakshandelaar en kiosk, het soort boeken dat je leest ter ontspanning en zonder veel aandacht, vaak met radio en televisie er bij aan. Strips?
Er zijn enkele genres lectuur te onderscheiden:
1. De liefdesroman, en hieraan verwante

streekroman en doktersroman (Bouquetreeks, Courts Mahler, Barbara Cartland),
2. Wild westromans (Colt 45, Hollister),
3. De misdaadroman (Havank, Simenon, Jerry Cotton),
4. De avonturenroman, waaronder vallen science fiction en oorlogsromans,

kortom alles dat Goos Verhoef in zijn boekencorner heeft.

Hier valt weer op, net als bij de twee soorten strips die ik heb onderscheiden dat de auteur van lectuur van geen belang is. De schrijver wordt niet vermeld, er wordt een pseudoniem gebruikt en de lezer is nauwelijks geïnteresseerd in degenen die zijn/haar favoriete lectuur schrijft. Iets anders ligt het bij de genres detectiveroman, science fiction en avonturenromans. Hierin is veel meer variatie te ontdekken. Terwijl Simenon tot de literatuur gerekend kan worden bijvoorbeeld twijfelt men nauwelijks aan het gebrek aan literaire kwaliteit van de Jerry Cottonreeks.
De genoemde genres kunnen allemaal ook voorkomen als strips. Terecht merken Andijk en Fontein op: "Het lijkt niet zinvol strips als apart lectuurgenre te onderscheiden. Bijna iedere soort tekst, literatuur of lectuur, kan in de taal van de strip worden overgebracht. Het onderscheid lectuur-literatuur loopt daarom dwars door het gebied van de strip heen. Er zijn echt triviale strips, zoals de getekende romans (beeldromans, HP), de wildwestverhalen in beeld, en ook bijvoorbeeld de verhalen die het meisjesblad Tina vullen. Aan de andere kant bestaan er ook meer "Literaire" strips die niet alleen bijzonder knap van tekst, maar vaak ook erg goed getekend zijn..." En dat las ik nadat ik het vorig artikel geschreven had!

Beoordeling

Het spreekt vanzelf dat ik me in de voorgaande opmerkingen kan vinden. Wanneer we op deze manier kijken naar stripverhalen zijn ook de criteria die we gebruiken om lectuur/literatuur te beoordelen op stripverhalen van toepassing. Welke zijn dat?

1. Realistische argumenten: hoe verhoudt de werkelijkheid van het boek zich tot de werkelijkheid van de wereld erbuiten.
2. Emotivistische argumenten: welk gevoel brengt het boek teweeg bij de criticus?
3. Morele argumenten
4. Structurele argumenten: hoe verhouden de gebeurtenissen zich tot elkaar, welke samenhang is er?
5. Intentionele argumenten. Wat heeft de schrijver/tekenaar bedoeld?
6. Vernieuwingsargumenten.

De literatuurcriticus zal bij het beoordelen van een boek vooral structurele argumenten gebruiken, we zien ook dat de serieuze stripcriticus de nadruk hierop legt. Lectuur wordt meestal afgewezen op grond van realistische en vernieuwingsargumenten.

Realistische argumenten tegen lectuur

Lectuur (en ook de triviale strip) geeft een vertekend beeld van de wereld: elke vrouw of man is mooi, de held is goed, de schurk is slecht, de karakters zijn vlak, emoties worden met clichés uitgedrukt (ook het stripverhaal kent zijn clichébeelden als equivalent van "zijn ogen werden vochtig"). De afloop van dit soort verhalen is altijd gelukkig. Voor veel mensen zijn *dit* nu juist de aantrekkelijke kanten van lectuur, vooraf te weten hoe een verhaal zich ontwikkelt en zal eindigen en waarschijnlijk zijn er maar weinig literatuurliefhebbers die echt nooit een detective of liefdesroman lezen. De bezwaren tegen lectuur hebben naast een structurele ook een morele kant: lectuur is volgens linkse critici opium voor het volk. Rechtse critici maken zich juist weer druk over het geweld en de zedeloosheid in lectuur. Hier lagen ook in de jaren vijftig de belangrijkste bezwaren tegen stripverhalen. Precies tegenovergesteld is de opvatting van (veelal rechtse) streekroman-schrijfsters: in hun boeken worden traditionele waarden vernietigd. En het is zeker zo dat schrijvers van literatuur niet altijd in de pas lopen met heersende morele opvattingen.

Vernieuwing

Literatuur (de literaire strip) vernieuwt, er worden opvattingen in geventileerd die niet altijd algemeen aanvaard zijn, er wordt geen ideale wereld voorgesteld en er wordt gespeeld met de mogelijkheden die uit het schrijven van een boek (het tekenen van een strip) voortvloeien. Wie één Rik Ringers heeft gelezen, heeft ze allemaal gelezen, hij weet wat er gebeurt, weet wat Rik Ringers zal doen en dat de afloop goed is. De literaire strip verrast en vernieuwt.
Laat mij nou gewoon mijn strippie lezen! hoor ik een lezer zeggen als hij aan het einde van dit artikel is gekomen. De literaire of aureursstrip is elitair en de stripkritiek die zich er mee bezighoudt is dat ook. En wat geeft dat? Ik wil die lezer nog wel eens spreken als hij alleen nog de keus heeft tussen de Telegraaf lezen of naar de TROS kijken.

(Advertentie)

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

HET EINDE VAN EINDELOOS

Een gewild object voor de TOONDER-fan die de kranteknipsels destijds niet bijhield, is de Bezige Bij BOMMEL-reeks. Vanaf 1966 verschenen er in totaal 43 delen die nog steeds gretig aftrek vinden bij stripminnend publiek. Ofschoon er weleens gesproken is over het kleine formaat van de tekeningen waren velen toch tevreden. De uitgever voorzag immers in een om bevrediging smekende behoefte: het volledig ter beschikking stellen van het gehele BOMMEL-oeuvre.
Toen Toonder in 1986 een punt zette achter zijn biografie van de heer van stand, vreesde een enkeling al dat het einde van de Bezige Bij pocketreeks in zicht was. Maar met een nog twintigtal verhalen voor publicatie, werd deze vrees al gauw opzij gezet.
Wat schetst echter onze verbazing wanneer de uitgever bekend maakt dat in september de allerlaatste BOMMEL-pocket verschijnt. Immers een groot gedeelte van de avonturen van de kasteelheer en zijn jonge vrind moeten hun weg naar publicatie nog vinden. Met name de verhalen MV 50 - 75 zijn niet beschikbaar.
Welke motieven heeft de uitgever om de reeks vroegtijdig te beëindigen? Of komt het besluit van hoger hand? Was het 'Zoals (heer Ollie's) Goede Vader zei' nu welletjes?
Een onderzoek naar de plotselinge breuk in de biografie van de heer Olivier B. Bommel.

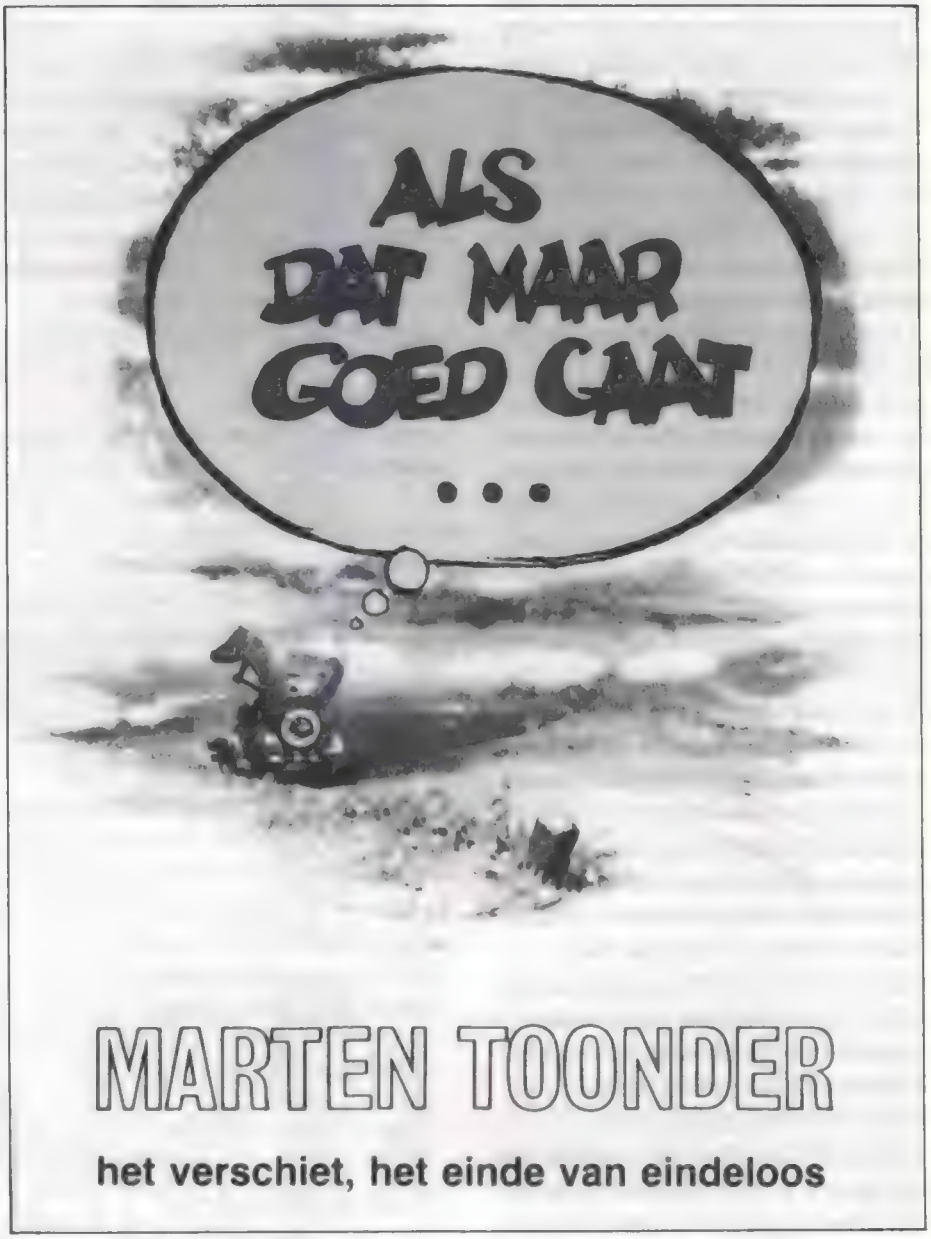

Normaal gesproken zou het doek voor de Bezige Bij *Bommel*-reeks pas in de zomer van 1993 kunnen vallen. Een klein rekensommetje leert ons dat er om precies te zijn 17 verhalen nog niet zijn uitgegeven. 17 Verhalen, 2 à 3 per pocket, dat wil zeggen nog 8 of 9 boeken.
Met een verschijningsfrequentie van 2 per jaar zou de laatste *Bommel*-pocket dan pas over 5 jaar kunnen verschijnen.
Het zou allemaal te mooi zijn geweest. Een telefoontje met de Bezige Bij in Amsterdam bevestigt dat op 7 september de allerlaatste *Bommel*-pocket verschijnt. *Als dat maar goed gaat* is de titel en het boekwerk bevat de twee laatste *Bommel*-verhalen, MV 176 *Het Bommelverschiet* en MV 177 *Het Einde van Eindeloos.* We worden doorverbonden met de heer Ernst Nagel, de *Bommel*-kenner bij uitstek van de Bezige Bij. Hij is het ook die destijds samen met Hans Stoovelaar de oblongreeks in samenwerking met Het Stripschap opzette. Eerste vraag die ons bezig houdt: Waarom stopt de Bezige Bij met het uitgeven van de pocketreeks?
"De serie is ten einde. Marten Toonder stopte in januari 1986 zijn *Bommel*-cyclus en nu is het materiaal op. Van het materiaal dat nog beschikbaar was, is de komende bundeling de laatste."
Het moet de heer Nagel toch bekend zijn dat

een groot gedeelte van het 'materiaal' nog niet is uitgegeven. Vooral uit de verhalenreeks MV 50 - 7, waaronder *De Knipboed*, *Vriend vijand* en *De wenswerkster*, zijn een groot aantal verhalen nog niet in de Bezige Bij pocketreeks te vinden.
"Of die andere verhalen ook worden gepubliceerd is nog niet te zeggen.
De oblongreeks in samenwerking met Het Stripschap houdt ergens bij MV 50 op. De paperbackserie van de Bezige Bij begint bij MV 77. Enkele verhalen uit die reeks daartussen zijn wel in de pockets ondergebracht, waaronder MV 64, 68 en 69."
Waarom worden de andere verhalen uit MV 50 - 75 dan niet gepubliceerd?
"Zij komen niet in de gewone Bezige Bij pocketserie omdat de aard van de verhalen zo is dat we ze liever niet daarin opnemen. Het is ook niet geschikt voor de oblongreeks, want daaronder vallen meer de zogenaamde Oer-Tom Poezen.
De verhalen MV 50 - 75 zitten er eigenlijk zo'n beetje tussenin."
Wat is er dan mis met die verhalen? Waarom leent de aard van die verhalen zich niet voor publicatie in de gewone *Bommel*-reeks?
"Het zijn andere verhalen dan die in de *Bommel*-pocketreeks gebundeld zijn. Je zou net zo goed de vraag kunnen stellen, waarom de serie MV 1 - 50 als Oer-Tom Poezen werden uitgegeven. Wat er verder voor activiteiten ontplooid zullen worden, is op dit moment nog niet te zeggen. Misschien worden die verhalen in een andere vorm gepubliceerd. Het is natuurlijk nooit helemaal zeker dat dit de laatste pocket wordt. Echter in de gewone vorm van de meer hedendaagse verhalen zal dit de laatste bundeling zijn. Wat we met die 'middenverhalen' gaan doen, moeten we nog verzinnen. Er is misschien toch iets

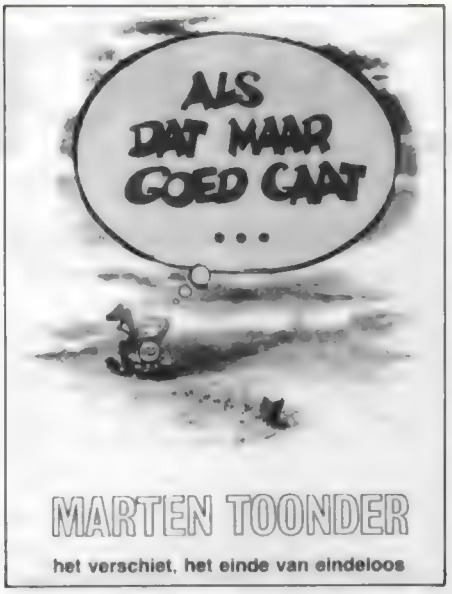

meer te doen, want ze staan per slot van rekening ook in de krant. Voorlopig zijn er althans geen plannen voor publicatie."
Volgens Toonderstudio's in Nederhorst den Berg is het geen directe beslissing van Marten Toonder zelf om de 'middenverhalen' niet uit te geven in de pocketserie: "Het zal waarschijnlijk in overleg tussen de uitgever en de heer Toonder zijn gekomen. Wij leveren enkel het materiaal dat beschikbaar is."
Wat vindt Toonderstudio's van het niet verschijnen van de middenverhalen in de gewone pocketserie?
"Het is jammer maar er ligt een grote stapel. We zijn tevreden met dit aanbod van *Bommel*-pockets want er is veel uitgegeven. Eens is echter het materiaal op en besluit een uitgever de reeks te stoppen", aldus een woordvoerdster van Toonderstudio's.

Naast de gewone editie van *Als dat maar goed gaat* zal ook een meer speciale uitgave van de laatste *Bommel*-pocket verschijnen. Een gebonden exemplaar dat gewoon in de boekhandel verkrijgbaar zal zijn (prijs f 34,50), zonder dat daarop speciaal moet worden ingetekend. Over de oplage van de luxe-editie wil de heer Nagel niets kwijt: "We geven geen inlichtingen over oplage- en verkoopcijfers en dergelijke aan de pers of aan wie dan ook. Maar het totale aantal exemplaren aan *Bommel*-pockets overschrijdt de twee miljoen. Van de eerste *Bommel*-paperback *Als je begrijpt wat ik bedoel* verschijnt een goedkope editie in de serie Bibliotheek Thuis, voor de prijs van tien gulden.
De uitgever mag dan besloten hebben de Bezige Bij pocketreeks te beëindigen, toch blijven de lezers met een gapende wond van incompleetheid zitten. Hieronder een overzicht van de verhalen die niet direct voor het grote publiek beschikbaar zijn. Verzamelaars wordt voorlopig aangeraden zicht te wenden tot het zorgvuldig uitknippen en opplakken van de kranteknipsels, want daarin zijn de middenverhalen wél te vinden.

MV 51Vriend Vijand1730 - 1796
MV 52De Wenswerkster1797 - 1875
MV 53Heer Bommel en zijn Iksel1876 - 1911
MV 54Het Kunstharshart1912 - 1959
MV 55De Bommelkuur1960 - 1989
MV 56De Klokker1990 - 2047
MV 57De Pruikenmaker2048 - 2092
MV 58De Spiegelaar2093 - 2144
MV 59Heer Bommel gaat vereeuwen2145 - 2212
MV 60De A-prillers2213 - 2265
MV 61De Waarzegger2266 - 2319
MV 63De Knollengaard2376 - 2425
MV 65De Daadsteller2495 - 2553
MV 66De Kniphoed2554 - 2618
MV 67De Klonters2619 - 2684
MV 72Het Mengel dier2619 - 2684
MV 76Het Stenenbeenprobleem3170 - 3219

"Hier ligt een mooie taak" heren uitgevers...

BOEKEN

Follies 8 Bois Willys doet het weer – Denis Sire
Loempia 1988 ƒ 9,90 (48 pagina's, kleur)

John Willie maakte in de jaren dertig strips en tekeningen waarin schaars geklede vrouwen op allerlei manieren werden ingesnoerd en vastgebonden. Deze "bondage" strips en tekeningen werden per post of illegaal verkocht aan de liefhebbers van dit soort erotiek. Die schijnen er te zijn. In stripschrift 195 kan de liefhebber wat meer informatie vinden over Willie en andere tekenaars in dit genre waarvoor de belangstelling in de jaren zeventig weer sterk opleefde, vooral in Frankrijk waar Les humanoides associes herdrukken van dit werk in boekvorm uitbracht.
Een van de jonge tekenaars die erdoor geïnspireerd werd is Denis Sire, waarvan eerder bij Yendor *Duivelse valstrik* verscheen. In de titel van dit nieuwe boek zit een duidelijke verwijzing naar John Willie. Bois Willys is pulp, hoewel er sprake is van een scenario dient dit alleen als kapstok om op iedere pagina minstens een gebonden vrouw af te beelden met grote sterk vooruitstekende borsten. En dit liefst op een zo groot mogelijk deel van de pagina. Opvallend zijn ook de tekeningen van oude auto's. Het scenario van *Duivelse valstrik* was ook niet best, maar Sire laat zich zien als een goed illustrator, te goed eigenlijk voor pulp. Weliswaar is er sprake van een weloverwogen keuze om dergelijke strips te maken maar ik zou toch graag eens werk van Sire zien met een verhaal dat even goed is als zijn tekenwerk.

(H.P.)

Boeken

Follies 6 Luna caliente –
Saudelli
Loempia 1988 ƒ 9,90 (48 pagina's, kleur)

Saudelli debuteerde in Nederland met *De dochter van Wolfland*, een mooi getekend maar dubieus debuut. Hij is een van de jongere Italiaanse tekenaars (met b.v. Serpieri, Rotundo, Torti, Cossu) die vooral in Frankrijk met open armen worden ontvangen. Hun tekenwerk is koel alsof er een laagje glazuur overheen ligt, de stijl is vaak onderling inwisselbaar en de pretenties liggen hoger dan hun bij Fumetti tekenende collega's.

Luna caliente heeft als ondertitel *De perverse avonturen van Porfiri*, een wat overdreven lekkermakertje (voor wie dit soort termen een aansporing is om het boek te kopen) alhoewel sex en dan vooral de afwijkender vormen daarvan deel van de intrige vormt van de verhalen. Porfiri is een in Duitsland opererende privé-detective. Een klein dik mannetje dat op het spoor komt van misdaden in de wereld van de kermis en de film.

De twee verhalen van ongeveer 25 pagina's zijn onderhoudend en Saudelli heeft de sfeer uit de detectiveroman en de film noir weten over te brengen op een ander decor. Grappig is de verwijzing nummer zoveel naar *Het gele teken* in het tweede verhaal.

(H.P.)

BOEKEN

Volwassenenreeks 4 Nadia, het eiland van de dood –
de la Fuente/Mora
Oberon 1988 ƒ 9,90 (48 pagina's, kleur)

Ooit was Victor de la Fuente een van de beste en meest belovende Spaanse striptekenaars. Dat was aan het begin van de jaren zeventig. Misschien kan hij alleen maar mooi tekenen en vervelen verhalen hem al gauw want serie na serie zette hij op zonder ooit verder te komen dan twee delen.
Momenteel maakt de la Fuente drie series *Tai-Dor, Les anges d'acier* en *La Siberienne* dat in vertaling verscheen als *Nadia*. Wie dit soort strips volwassen noemt heeft er niet veel van begrepen. *Het eiland van de dood* combineert de pulpserie zoals Veronica die wekelijks uitzendt met scènes zoals we die tegenkomen in pockets als *Jolanda* en *Messalina*. Een dieptepunt in de carrière van Mora en de la Fuente waar ik verder eigenlijk geen woord aan vuil wil maken.

(H.P.)

BOEKEN

Marsupilami 2: de bamboe-baby
Franquin/Batem/Greg
Marsu productions/Dargaud 1988
Prijs ƒ 7,95 (48 pagina's, kleur)

Een panda, uit de democratische volksrepubliek China, maakt een toernee langs diverse dierentuinen in de wereld. De zoo van Palombië wordt niet vergeten. Grote paniek bij z'n twee begeleiders als door een staking het reisschema in de war dreigt te worden geschopt. Want de Palombianen verbouwen slechts papaver en cannabis, geen bamboe, het voedsel van de panda. Ten einde raad huren ze een wrakkig vliegtuig en een even sjofele piloot, om hun kostbare beschermeling terug naar huis te vliegen. Het is niet verbazend dat het toestel neerstort.
De panda valt aan een parachute in de Palombiaanse jungle, zo bij de marsupilami en z'n gezin op de stoep. Het dier wordt liefderijk opgenomen in de familie en al snel maakt het duidelijk wat het wil eten: bamboe. Daar zit de marsupilami niet mee, hij sloopt in het naburige dorp van de Chahuta-stam, alle (bamboe)ladders van de paalwoningen. Iets waar de inboorlingen al snel – op pijnlijke wijze – achter komen. Er volgen wat schermutselingen tussen de familie marsupilami en de Chahuta's. De laatsten zullen stellig opgelucht zijn geweest toen de bamboe-baby terug ging naar de volksrepubliek. Een heel leuk album.

BDJ

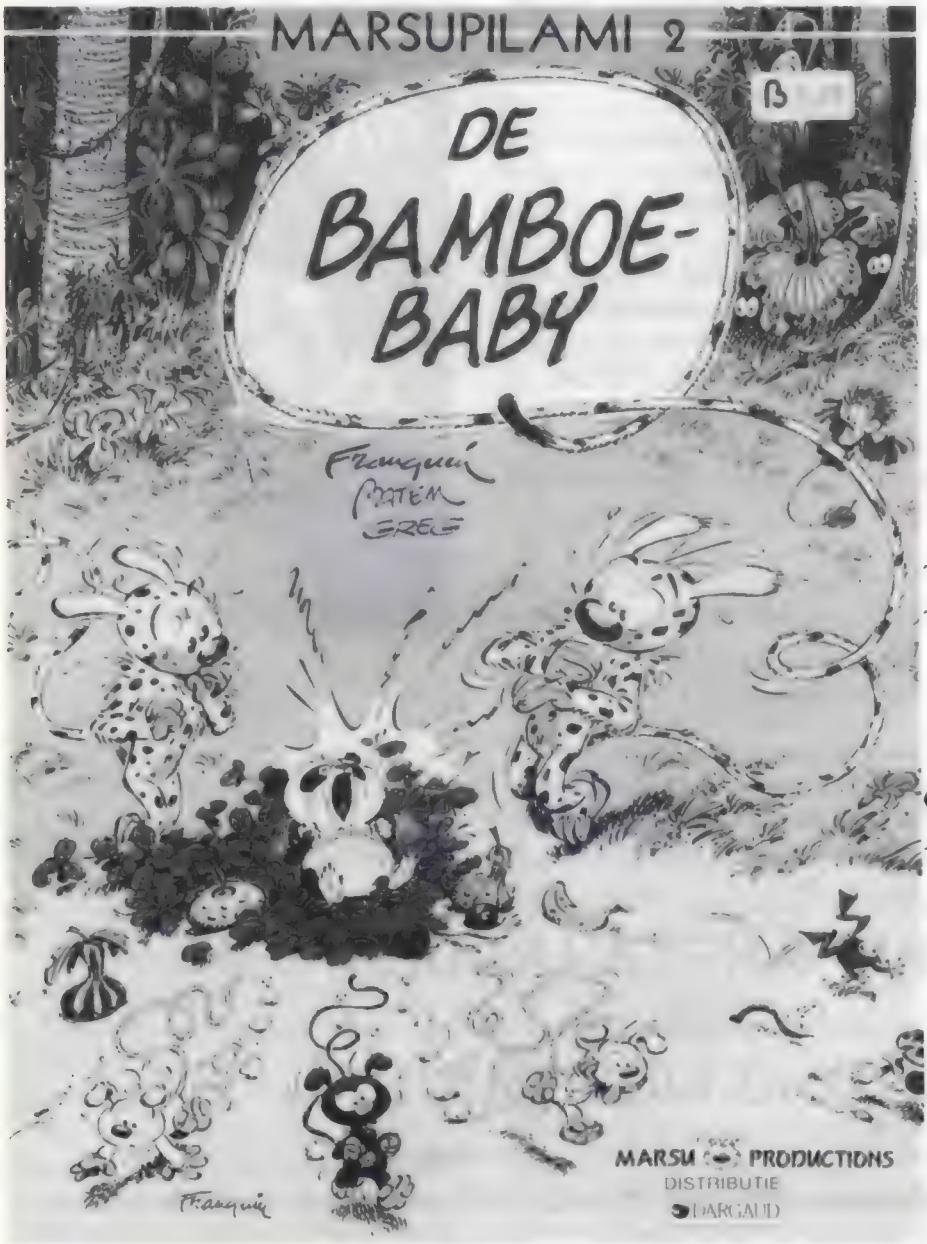

BOEKEN

Kaasexpresse
Hans de Bekker
Postmuseum 1988
Prijs gratis (24 pagina's, zwart/wit)

Het Nederlands Postmuseum heeft ter illustratie van al hetgeen dat er in het museum te zien is een stripverhaal laten maken. Het boekje – *De Kaasexpresse!!!* geheten – dient tevens als een soort wandelgids. De bedoeling is dat de kinderen aan de hand van dit boekje het museum makkelijk en geïnteresseerd doorlopen. Een leuke opzet, alleen getuigt het boekje niet van enig inzicht in het stripverhaal en enig benul van kinderen. Je kan haast zeggen dat alle fundamentele fouten die je kan maken in een stripverhaal hier gemaakt zijn.
De gedachte 'een strip is leuk dus alle stripverhalen zijn leuk' speelt hier een rol. Ten eerste doorzien kinderen al heel snel dat het verhaal geen echt verhaal is, maar een les, zodat de bedoeling van het stripverhaal teniet gedaan wordt. Het is namelijk heel moeilijk tegelijkertijd het verhaal en de route in het museum te volgen. Daarnaast wordt er zeer veel informatie – die het museum logischerwijs heeft – in het verhaal gepropt, zodat de grappen van de kat die de muizen wil vangen en de daaropvolgende mislukkingen met de haren erbij gesleept worden en de kinderen afleiden. Het is hierdoor 'vleesch noch visch'.
Je moet een keuze maken, wil je een avontuur vertellen of informatief zijn. Beide gelijktijdig is nog nooit goed gelukt. Beter is het om alleen het verhaal van de post en de geschiedenis hiervan te vertellen. Of alleen een avontuur in het Postmuseum laten afspelen zonder hierbij de nodige verplichte informatie te geven.
Het is jammer dat een leuk initiatief niet zoveel oplevert en ik betwijfel of de kinderen het boek thuis herlezen.
Wat wel leuk is, is het kaartspel dat in het boek staat. Een soort *Zwarte Piet*-spel. Je kunt het zonder het verhaal te verknippen uit het boek halen.

Voor meer informatie:
Postmuseum, Zeestraat 82,
2518 AD Den Haag
Telefoon 070 - 62 45 31
Openingstijden: maandag tot en met zaterdag 10.00 - 17.00 uur
zon- en feestdagen 13.00 - 17.00 uur

PD

Hartediefje
Luc Verschuuren & Henk van den Diepstraten
Streek VVV Hart van Brabant 1988
Prijs f 4,95 (32 pagina's, kleur)

Een leuk informatief boek over de toeristische mogelijkheden van Brabant. Men heeft hier niet de fout gemaakt om in de strip alle toeristische attracties te behandelen. Die staan boven de stripjes vermeld. De stripjes zelf zijn leuke grapjes die zich in de buurt van een toeristische activiteit afspelen.
Grappig is dat de hoofdfiguur zelfs in de reclames die in het boekje staan terug komt. Zodat het een werkelijk hecht gelay-out geheel is.
Een leuk informatief boekje voor zowel groot als klein.

Bestellen kan. Maak f 7, 95 (inclusief porti) over op rekening 15 12 06 287 van Streek VVV Brabant in Tilburg.
PD

STRIP ANTIQUARIAAT
&
STRIPGALERIE PANDA
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur
Frederikstraat 955-959, 2514 LJ 's-Gravenhage, tel. 070-635950*

BOEKEN

Uit een blijkbaar toch onbetrouwbare bron, hadden wij vernomen dat Hans Matla van stripuitgeverij en -antiquariaat *Panda* onlangs de volgende uitspraak zou hebben gedaan: "wanneer dit jaar de *Bommelkatalogus* en de nieuwe *Stripkatalogus* niet zullen verschijnen, houd ik op met mijn uitgeverij!"
Een alarmerende uitspraak. Dat zou dan immers betekenen dat *Eric de Noorman* nog steeds niet volledig in boekvorm verkrijgbaar zou zijn. Daarnaast zou dat betekenen dat Hans Matla een stripminnend volkje zonder up-to-date katalogus achter laat. En erger nog: de sterk verouderde en incomplete *Bommel*bibliografie van tien jaar terug zou dan de maatstaf moeten blijven in het legioen van *Toonder*-verzamelaars.

Een telefoontje naar Den Haag haalt ons gauw uit de droom. "Wat een onzin", aldus Hans' vrouw Franny, "waar haal je dat vandaan?" Stripantiquariaat en -uitgeverij Panda blijven gewoon bestaan.
Over de verschijningsdata van de katalogi tasten ze echter nog in het duister.
"Spoedig", benadrukte Franny, "we zijn zeer vergevorderd met de nieuwe *Bommelkatalogus.*"
Aan de nieuwe *Stripkatalogus* 1988 / 1989 wordt ook hard gewerkt. "We proberen november maar of dat lukt, is nog niet te zeggen. Het is zo'n hoop werk. We zijn alleen al 2,5 jaar bezig geweest met *Storm over China,* het zesde deel in de *Eric de Noorman*-reeks. Het moge bekend zijn dat uitgeverij Panda tracht de 5000 *Eric*-strips integraal te doen bundelen. Omdat ze alle afleveringen in de oorspronkelijke versie willen afdrukken, moeten de ontbrekende worden gereconstrueerd. Het spoedig verschijnen van deel 5 mogen we dus voorlopig wel vergeten.
'Volgend jaar" hoopt Franny.
Hoe zit het eigenlijk met de overige reeksen? *Miranda Blaisdell* en *Aram?*
"Met *Miranda Blaisdell* willen we verder gaan, maar er is gewoon even geen tijd voor. *Aram* hebben we lang geleden overgedaan aan Brabantia Nostra, maar die hebben er helaas niets mee gedaan..."
Grotendeels geruststellende woorden van Franny "Panda" Matla. En: de BOMMELKATALOGUS KOMT IN IEDER GEVAL DIT JAAR.

In bovenstaand Panda-nieuwsbulletin sprak Franny er al even over: *Eric de Noorman* deel 6 *Storm over China.*
Nog twee boeken te gaan en alle avonturen van Eric de Noorman zijn in één serie te vinden. En wat voor een serie! Eindelijk maar nog lang niet genoeg. Het zijn boeken die je niet gaat lezen voordat je je handen hebt gewassen. Ze ruiken ook heel wat frisser dan de besmeurde en gescheurde jaren vijftig-boekjes. En een echte fan neemt ook de geur van zijn favoriete boek in zich op.
Storm over China bevat naast het titelverhaal EV 10 *De dodenridders,* EV 11 *De wonderen van Mu,*
EV 12 *Het geheim van het grafgewelf* en EV 13 *Het Rijk van het Midden.*
(EV = Eric de Noorman-verhaal.)
Het boek is voorzien van een voorwoord van Stripschapprijswinnaar 1986 Dick Matena. Hij typeert Eric als de verwezenlijking van iedere heldendroom: "Zo te zijn, zo viriel, zo sterk, zo mannelijk en bovenal zo koninklijk. De Super Grote Broer die alles in je opriep wat edel was."
Echter, inhoudelijk gezien zijn dit niet de beste *Noorman*-verhalen.
Het openingsverhaal, *De dodenridders,* is het zwakste *Eric*-verhaal uit de hele serie. Negenentwintig van de eenendertig afleveringen weet de auteur je ademloos te boeien, maar wat is het een anti-klimax wanneer al dat de *Noorman* beleeft heeft, een droom blijkt te zijn. Kresse heeft zijn held zo ver in de nesten gewerkt dat hij geen uitweg meer wist en hem daarom maar uit een nachtmerrie laat ontwaken.
Het tweede verhaal is beter. Eric en zijn vriend Halsa (niet te verwarren met zijn latere strijdmakker Halfra) vechten aan de zijde van woudkoning Intor. Ze nemen het op tegen Intors halfzuster Ergosa, wiens manschappen over 'wonderlijke' wapens beschikken.
In *Het geheim van het Grafgewelf* bevrijdden Eric en Halsa een meisje uit een zeer benarde situatie. Ze werd levend begraven bij de baar van een overleden stamhoofd. Op het eind van het verhaal trouwt Halsa met haar en gaat Eric alleen verder.
In *Het Rijk van het Midden* beleeft Eric spannende avonturen in de kelders van *De Pagode der Ontheven Smarten* in de strijd tegen een groene magiër.
Tot slot waait er een woeste *Storm over China* wanneer een vreemde zwarte ruiter, die Eric nog van vroeger kent, het plan beraamt om de Chinese keizer te vermoorden.

Eric de Noorman deel 6:
Storm over China
Hans G. Kresse
Panda 1988
ISBN
Prijs f 49,50 (** pagina's, zwart/wit)

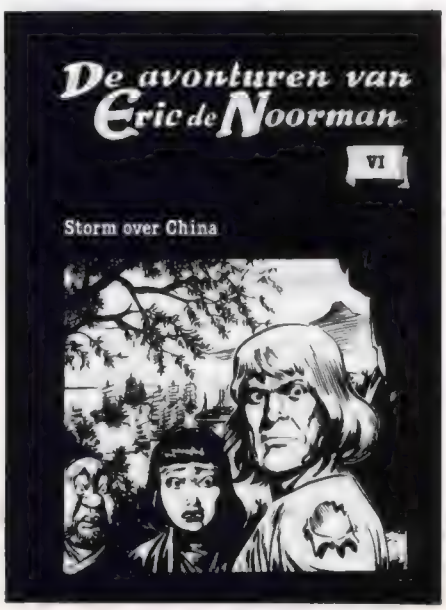

SUSKE EN WISKE HELPEN NOORD-JEMEN

Hans Pols

Op 1 september ging in het Amsterdamse Tropenmuseum een actie van start van Scouting Nederland om geld in te zamelen voor een project in Noord-Jemen. Vanaf die datum gingen padvinders twee weken lang de huizen langs om het nieuwe Suske en Wiske-album De Wervelende Waterzak voor te verkopen. Per verkocht album gaat 1 gulden naar Noord-Jemen en 1 gulden kunnen de scouts besteden aan een plaatselijk project.

Scouting Nederland

Veel lezers van Stripschrift hebben in hun jeugd op de padvinderij gezeten of zitten er misschien nog op. Scouting is de grootste jeugdorganisatie in Nederland met momenteel zo'n 125.000 leden. Wereldwijd heeft Scouting zo'n 24 miljoen leden. Elke 4 jaar komen scouts uit de hele wereld bijeen op de zogenoemde jamborees. Daarnaast onderhouden scoutinggroepen ook met groepen in andere landen contact. De actie rond Suske en Wiske is onderdeel van een project dat nu twee jaar loopt en waarbij wordt samengewerkt met scouting in Noord-Jemen. Een ander onderdeel van dit project is een spel dat op 17 september gespeeld werd door zo'n 45.000 padvinders. Dit spel is weer gebaseerd op De Wervelende Waterzak. Verder hebben alle scoutingafdelingen dit najaar een map gekregen met informatie over Noord-Jemen, spelsuggesties, een poster en een bouwplaat en is een diaserie verzonden.

Noord-Jemen en het waterfilterproject

Noord-Jemen ligt in Arabië. Het moet, die indruk kreeg ik na het zien van de diaserie, een prachtig land zijn met bijzondere architectuur en bergachtige landschappen. Lange tijd was deze islamitische staat volledig geïsoleerd van de rest van de wereld maar sinds de staatsgreep in 1970 is hierin verandering gekomen. Op het moment werken veel ontwikkelingswerkers uit Nederland in Jemen en het Tropenmuseum helpt er bij de inrichting van het Nationale museum. Jemen heeft een lange en rijke geschiedenis, het is bijvoorbeeld het land van de legendarische koningin Sheba. Veel overblijfselen hiervan zijn te zien op een tentoonstelling die vanaf 15 december te zien zal zijn in het Tropenmuseum.
Spectaculair wordt de volledig nagebouwde Soek (centrum) van een Jemense stad waar de bezoeker doorheen kan lopen.
De bevolking van Jemen heeft te kampen met ziektes die worden veroorzaakt door het innemen van slecht drinkwater. Een groep scouts in de plaats Taiz is begonnen met het bouwen van eenvoudige waterfilters zodat de bevolking kan beschikken over zuiver drinkwater.
Het is voor dit project dat de jongens en meisjes in Nederland geld gaan inzamelen. Zij kwamen langs de deur met lijsten waarop mensen een speciale uitgave van De Wervelende Waterzak deel 216 van Suske en Wiske konden bestellen. Dit boek verschijnt op 20 oktober.

De Wervelende Waterzak.

Op 1 september werd de eerste handtekening op een lijst gezet door zijne excellentie de heer Al-Robaee, ambassadeur van Noord-Jemen. Ongetwijfeld hebben velen zijn voorbeeld gevolgd.
In De Wervelende Waterzak komen Suske en Wiske in aanraking met een waterzak die al 50 jaar rondvliegt. Met de tijdmachine gaan zij terug naar de Jamboree in Vogelenzang van 1937. Via allerlei verwikkelingen komen Suske, Wiske en hun stripvrienden tenslotte terecht in Noord-Jemen waar ze geconfronteerd worden met het drinkwaterprobleem.

Vandersteen tekende dit boek zelf.

In het verleden is al gebleken dat de stripfiguren van Willy Vandersteen effectief voor verschillende doelen te gebruiken zijn. Suske en Wiske hebben een grote naambekendheid en ik denk dat veel mensen bereid zijn geweest om geld aan een goed doel te geven als dat ook nog een boek opleverde. Blijkbaar is men bij Scouting ook niet bang om marketingtechnieken aan te wenden om een ideëel produkt aan de man te brengen.
Er zit nog een ander aspect aan het gebruik van de twee stripfiguren voor een actie als deze: het educatieve. Lezend en het op dit verhaal gebaseerde spel spelend komen de Nederlandse kinderen meer te weten over een probleem waarmee mensen in de derde wereld te maken hebben en waar ze tegelijkertijd concreet samen met hun Noordjemense medepadvinders iets aan kunnen doen. Een uitstekend initiatief.
Wat tenslotte voor de liefhebber van Suske en Wiske interessant is om te weten is dat Willy Vandersteen de strip zelf getekend heeft. Van De Wervelende Waterzak bestaan twee edities, de gewone handelseditie en de scoutingeditie, deze is voorzien van een opdracht van Willy Vandersteen.

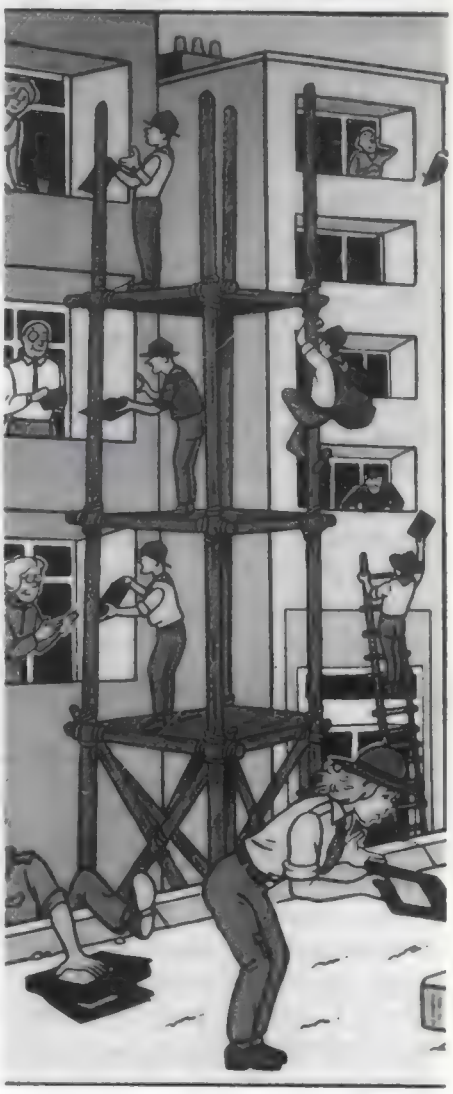

LAMBIK BEKOMT DE MEDEWERKING VAN DE WERELDORGANISATIE. OVER HEEL DE WERELD SPEUREN BEVERS, WELPEN, KABOUTERS, VERKENNERS, GIDSEN, ROWANS EN SHEAPA'S ENZ. HET LUCHTRAUM AF.

WAAR TEA WERELD DE GEHEIMZINNIGE WATERZAK ZICH OOK VERTOONT, STAAN SLOUTS KLAAR OM HUN BEVINDINGEN NAAR LAMBIK DOOR TE SEINEN DIE ALLE GEGEVENS ZORGVULDIG NOTEERT.

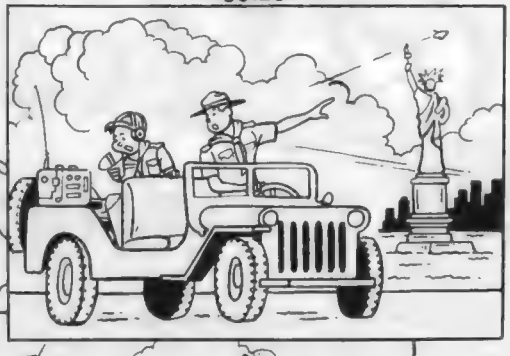

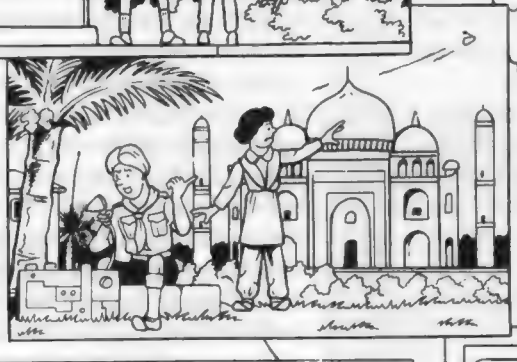

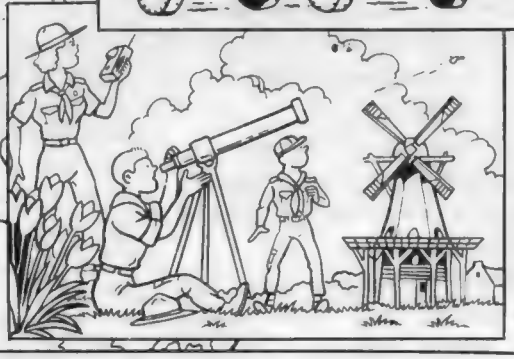

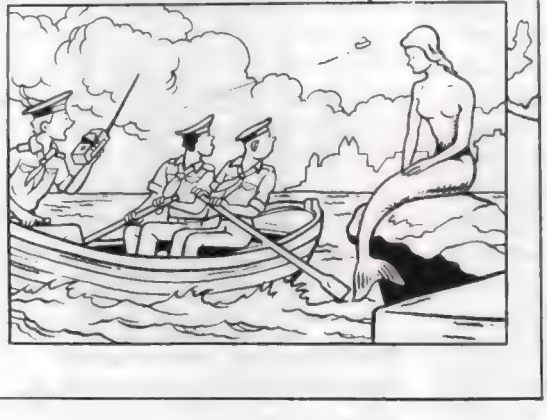

Wat ? The Uganda Girl Guides ? Nu weer in Afrika ?!

Die waterzak wervelt de hele wereld rond. Wanneer gaat hij nu eindelijk eens landen ?

ATLAS

52

© STANDAARD UITGEVERIJ N.V.

door Michel Nadorp

THE SILVER SURFER™

STAN LEE EN MOEBIUS PRESENTEREN DE NIEUWE EPIC

misdaad de komst van een nieuw tijdperk. Uit angst voor deze imposante verschijning leggen de mensen overal hun wapens neer. Ze beginnen deze onbekende macht te aanbidden. Een televisie-predikant ziet in Galactus zijn kans om zijn tanende invloed te keren. Hij werpt zich op als Galactus' profeet en wordt de leider van een gigantische Galactus-cultus. Vervolgens verklaart Galactus dat alles mag, dat niets fout is en dat er geen zonde bestaat. Alleen genot. Dan is het hek natuurlijk van de dam. Alle remmen zijn los en de mensen slaan op hol.

JEAN GIRAUD is de eerste grote Europese stripmaker die zich aan het superheldengenre in Amerika waagt.
Dat is niet gek want Giraud timmert, onder het pseudoniem MOEBIUS al jaren aan de weg in de Verenigde Staten.
Hij verwierf veel faam door zijn medewerking aan een groot aantal films, zoals ALIEN, BLADERUNNER, TRON en meer recentelijk THE MASTERS OF THE UNIVERSE en WILLOW. Zijn science fiction en fantasy strips werden voor het eerst door HEAVY METAL in de VS gepubliceerd. Vorig jaar kwam MARVEL COMICS met een 6-delige bundeling van zijn verzamelde Moebius-werk, voor het eerst geheel in kleur. Gevolgd door de JOHN DIFOOL-verhalen en naar het zich laat aanzien brengt deze uitgeverij binnenkort ook BLUEBERRY op de markt.

Wie is de Silver Surfer?

De Silver Surfer wordt voor het eerst geïntroduceerd in de nummers 48 tot 50 van de *Fantastic Four*. Hij is de heraut van *Galactus*; een kosmisch wezen met een onstilbare honger naar planeten. Het meest bekend daarna zijn de solo-avonturen van de Surfer uit 1968 tot 1970 die *Stan Lee* wederom schreef, maar waarbij tekenaar Jack Kirby plaats heeft gemaakt voor *John Buscema*. De Surfer heeft zich inmiddels losgemaakt van Galactus en zich op de aarde gevestigd. De prachtige tekeningen van Buscema en de spirituele inhoud van de verhalen maakten een grote indruk op Giraud.
Die spirituele tendens zet zich ook duidelijk voort in de in 1978 gepubliceerde *graphic novel* van de Surfer. Deze graphic novel (van Lee en Kirby) werd in 1979 in Nederland door uitgeverij Oberon, met als ondertitel: *Een kosmisch liefdesverhaal*, uitgegeven.
Na ruim 17 jaar lanceert Marvel Comics in 1987 weer een nieuwe solo-serie van de Silver Surfer.
Ditmaal zijn *Steve Englehart* en *Marshall Rogers* het creatieve duo achter de comic. De serie slaat aan, maar Stan Lee, de vader van de Surfer, is niet blij met de richting waarin de verhalen zich begeven.
Stan Lee: "Ik ontdekte tijdens de lezingen die ik op universiteiten gaf, dat de Surfer heel wat heeft losgemaakt bij de mensen. Voor de lezers is hij een figuur met veel diepte en hebben de verhalen ook een filosofische waarde." Lee's persoonlijke voorkeur voor dit soort avonturen en het feit dat deze aansloegen bij de lezers maakt de Surfer tot een van zijn meest geliefde creaties. Reden te meer voor Lee om zijn ideeën over de Surfer weer op papier de zetten en te onderstrepen wat volgens hem de essentie van de Silver Surfer is.

Het nieuwe avontuur.

Het verhaal opent met een vallende ster boven een stad. Het blijkt een buitenaards ruimteschip te zijn. Paniek breekt uit onder de bevolking. Dit alles wordt gadegeslagen door een stille getuige. Hij ziet een enorme reus uit het ruimteschip opdoemen. Het is *Galactus*. Hij belooft de mensen in ruil voor al hun jaren van oorlog voeren, armoede en

Nu is het voor de stille getuige tijd om in te grijpen. Wie is hij dan wel dat hij zich tegen het goddelijke wezen verzet? Het is natuurlijk de *Silver Surfer!*
Lee heeft duidelijk iets bijzonders van het verhaal willen maken. Bij iedere zin die hij schreef, dacht hij aan Moebius en zijn specifieke mogelijkheden. Lee probeerde het zo te schrijven dat Moebius het op zijn best zou kunnen tekenen. Zo speelt het verhaal zich in de nabije toekomst af en heeft het een religieuze ondertoon.

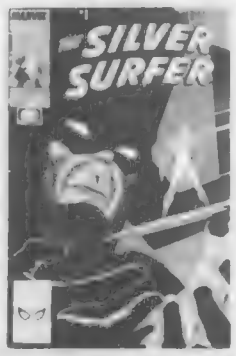

Cover deel 1

De zilveren zwerver in een achterbuurt van L.A.

Vier versies van de Silver Surfer door:

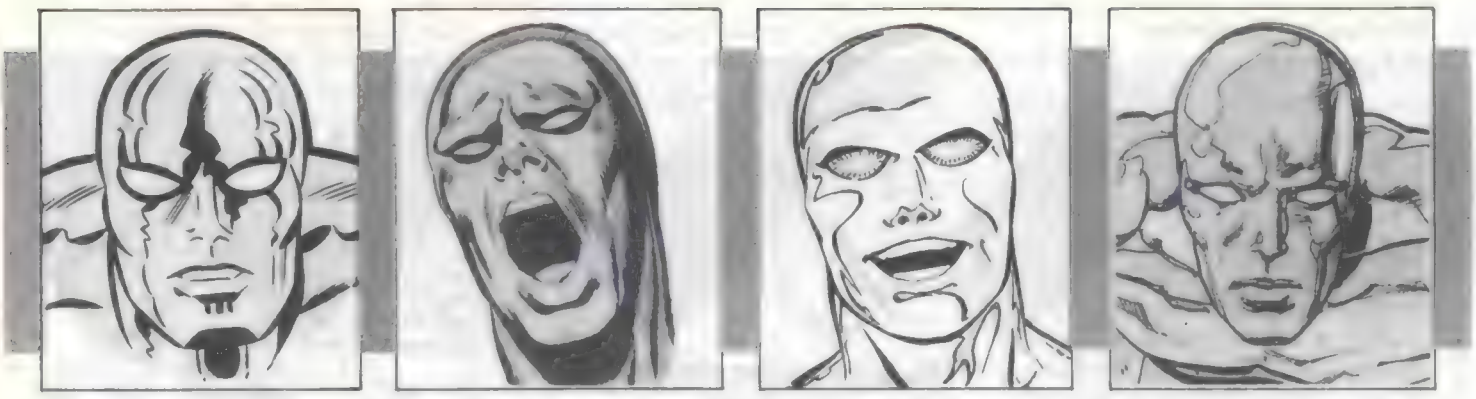

Kirby **Buscema** **Rogers** **Moebius**

Giraud's versie

Giraud bekent dat hij heel wat heeft moeten worstelen voordat hij zijn draai vond. Pas na 15 pagina's wist hij precies wat hij wilde en zag zich genoodzaakt eerdere pagina's te hertekenen omdat hij ze te zwaar vond. Giraud daarover: "Het was voor mij een grote uitdaging en in het begin was ik er erg bang voor. In de eerste dozijn pagina's kun je mijn onzekerheid zien aan de verschillende stijlen." Een stijlbreuk is bijvoorbeeld de schitterende cover. Hierop staat Galactus zwaar gearceerd zoals Moebius dat in de *Hermetische Garage* deed. Op pagina's binnenin wordt Galactus alleen nog op pagina 8 zo getekend. Persoonlijk vind ik de eerste 12 pagina's het mooist. Ze zien er krachtig, verrassend en afwisselend uit. Later verdwijnt dit vuur uit de pagina's. Het oogt dan wat gewoner en het tekenen lijkt meer een zaak van invullen en afmaken. Het secure tekenen maakt plaats voor een snellere *John Difool* stijl. Een voorbeeld; op pagina 9 heeft Elyna, de zus van de televisie-predikant, mooi lang los haar. Op pagina 13 en verder heeft een prutser een pot lijm erover gegooid zodat het haar een bloemkool-look krijgt.
Zo zijn de pagina's waar Giraud zwart

Een oude bekende van de Silver Surfer maakt zijn rentree op aarde...

gebruikt ook een stuk steviger dan de pagina's zonder schaduwwerking. Giraud heeft zijn inktwerk ook helemaal niet aangepast aan de slechte druk- en papierkwaliteit. Hierdoor is menige lijn weggevallen. Overigens was het Girauds uitdrukkelijke wens om op krantenpapier gepubliceerd te worden.
De inkleuring is van *John Wellington* en Giraud zelf. Over het algemeen is die erg mooi, soms een beetje flets. Ook de lettering is van Giraud en dat had voor mij niet gehoeven. Zijn balloons zijn reusachtig en de grootte van zijn lettering verhindert een vlotte leesbaarheid. Had hij zich maar aangepast aan de normale gang van zaken in de Amerikaanse comic-industrie. Het komt namelijk zelden voor dat de tekenaar zelf het letter-, kleur-, en inktwerk doet.

Al met al is de *Silver Surfer* een mooie comic. Girauds uitgebalanceerde pagina-opbouw en esthetiek doen het heel goed op comic-formaat. Stan Lee's verhaal is erg hoog gegrepen en moralistisch. De lezer moet zelf maar zien of hij er een boodschap aan heeft. Het is een mijlpaal dat Giraud de Silver Surfer getekend heeft. Hij geeft hiermee zijn visie op het Superhelden-genre weer en laat artistiek nieuwe wegen en mogelijkheden zien. Ik vraag me af of Giraud hier school mee zal maken. Zo zijn in *Dave Gibbons* tekenwerk voor *The Watchmen* duidelijke invloeden van ouder Moebius-werk te zien. Ook ben ik benieuwd hoe andere Europese striptekenaars het er met het tekenen van een comic zouden afbrengen. Ik sla hier gemakshalve legio Engelse tekenaars over die al sinds een aantal jaren stevig doorbreken en furore maken in de V.S. en bedoel dan de tekenaars van het vaste land. *Hermann, Dick Matena,* iemand anders..... wie volgt?

Voor de volledigheid vermeld ik nog dat er eerder dit jaar een hardcover graphic van de Surfer verscheen door Stan Lee en John Buscema, getiteld: *Judgement day*. (64 pagina's $ 14,95.)

MN

Nieuwe Comic Uitgaven.

Welke interessante uitgaven staan er op het programma bij de diverse uitgeverijen in de Verenigde Staten?
Hier volgt een greep uit het oktober/ november aanbod.

D.C. COMICS:

– George Perez is vanaf nummer 50 weer terug bij de *New Titans*. Hij schrijft het samen met Marv Wolfman en doet het tekenwerk met inkter Bob Mcleod. Ook bereidt Perez een nieuwe *Superman*comic voor. Helaas betekent dit dat hij geen tijd meer heeft voor het tekenen van *Wonder Woman*. Hij schrijft deze serie nog wel. De nieuwe tekenaar is vanaf nummer 25 Chris Marrinan. *The New Titans* $ 1,75, *Wonder Woman* $ 0,75.

– *Batman* bestaat volgend jaar 50 jaar. Reden genoeg voor D.C. om *The Greatest Batman Stories Ever Told* uit te geven. Een 352 pagina's tellende dikke hardcover, met 26 Batman verhalen van onder andere Neal Adams, Dick Giordano, Michael Golden, Alan Moore en Marshall Rogers. Volgende maand komt er een tweede deel uit met alleen verhalen van *The Joker*. $ 24,95.

– Een nieuwe cross over mini-serie onder de naam *Invasion*! Drie nummers, 80 pagina's dik door Keith Giffen (plot en lay out), Bill Mantlo (dialogen), potloodwerk van Spiderman-tekenaar Todd McFarlane en inktwerk van P.Craig Russel, Al Gordon en Joe Rubinstein. $ 2,95.

– *Black Orchid* drie delen, fullcolor artwork door Dave McKean. De man die ook de covers van *Hellblazer* tekent. De verhalen worden geschreven door Neil Gaiman.

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-94 35 62

De Independent uitgeverijen:

– *Taboo*. Een bundel horror-verhalen onder redactie van Steve Bissette en John Totleben. (beiden ex-Swamp Thing). 160 Pagina's zwart-wit door uiteenlopende talenten. Uitgeverij Aardvark Vanaheim, $ 9,95.

– *Jezebel Jade* door Adam Kubert en William Messner-Loebs. Een drie-delige spin-off van Johnny Quest. Aktie en avontuur in het verre oosten. Broertje Andy Kubert doet samen met John Severin *Semper Fi*, en papa Joe heeft voor *Sgt. Rock Special 2* getekend. Jezebel Jade: $ 1,75. Uitgeverij Comico.

– *Brought to light*. 72 Pagina's, tekeningen Bill Sienkiewicz en Tom Yeates. Schrijvers: Alan Moore en Joyce Brabner. Over oplichterspraktijken van de C.I.A. Uitgeverij Eclipse, full color, $ 8,95.

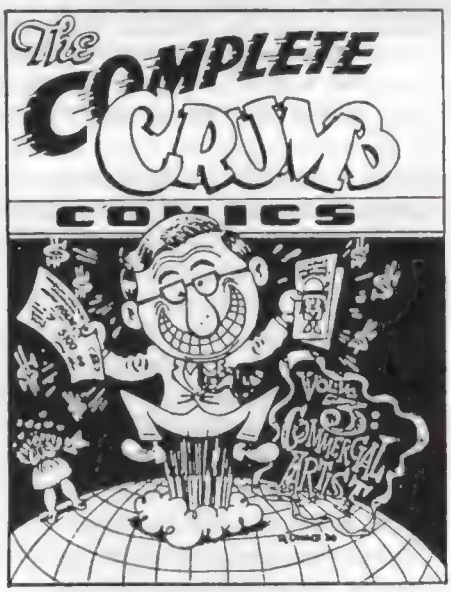

– *Complete Crumb Comics 3*. 144 Pagina's zwart/wit, 16 pagina's kleur. Met herdrukken en ongepubliceerd Robert Crumb-materiaal. In drie versies te koop. Soft-cover $14,95. Hardcover $35,00 en gesigneerde hard-cover $45,00. Uitgeverij Fantagraphics.

– *Prince Valiant Books 3*. De ridder van de ronde tafel van 1938-1939. 46 Pagina's kleur. Sunday-pages door Hall Foster. Uitgeverij Fantagraphics, $ 14,95.

– *Next Nexus*. Spin-off miniserie van Mike Baron en Steve Rude. Wie wordt de nieuwe Nexus? Spannende verhalen en uitstekende tekeningen van Rude. Vier delen à $ 1,75. Uitgeverij First comics.

– *Li'l Abner* deel 3 door All Capp. 160 Pagina's, met alle afleveringen uit het jaar 1937. Waaronder *The first Sadie Hawkins Day!* Softcover $ 16,95. Hardcover $ 27,95. Uitgeverij Kitchen Sink.

– *Steve Canyon 22*. Steve Canyon verschijnt nu als boek en niet meer als magazine. Het formaat is horizontaal liggend met een rechte rug. Twee stroken per pagina. Ieder boek bevat minimaal een compleet verhaal. Titel van dit verhaal *In Formosa Dire Straits* door Milton Caniff, wie anders? Uitgeverij Kitchen Sink, $ 11,95.

– En voor twee dollar: *Kurzman, my life as Cartoonist*.

MARVEL COMICS:

– *Marvel Age 71* (info) besteedt deze maand aandacht aan Moebius en Stan Lee's Silver Surfer. $ 0,50.

– *Marvel Fanfare* 42 bevat een verhaal van Spiderman door Carl Potts en Terry Shoemaker. De bekwame tekenaar van onder andere Spellbound en de X-factor annual 3. $ 1,95.

– *Machine Man*, een paperback uitgave van de vier-delige Machine Man mini-serie uit 1984. Door Tom Defalco, Herb Trimpe en natuurlijk Barry Winsor-Smith. $ 6,95.

– *Masterworks* uitgaven, deel 5 en 6. Twee peperdure heruitgaven met Spiderman en The Fantastic Four. Opnieuw ingekleurd, gebonden en van hardcover voorzien. $ 29,95.

– Liefhebbers van de X-men en Artsy-Fartsy-Fullcolor werk kunnen hun hart ophalen met *Havok & Wolverine*. Deel twee van deze vier-delige miniserie is nu uit. Door Jon J. Muth, Kent Williams en Louise en Walt Simonson. $ 3,50.

– Nog meer fullcolor-werk. Ditmaal van de hand van Bill Sienkiewicz: *Stray Toasters*. Het scenario is ook van Sienkiewicz. $ 3,50.

INTERNATIONALE VERZAMELAARS JAARMARKT

zaterdag 19 en zondag 20 november 1988
beide dagen van 10-17 uur

Alles over verzamelen bijeen in de Jaarbeurs te Utrecht.

In nauwe samenwerking met vele landelijke verenigingen waaronder de Nederlandse Vereniging "De Verzamelaar" vindt u op kilometers tafel de meest uiteenlopende verzamelobjekten, kollekties en nog veel meer.

Welkom op een gezellige jaarmarkt en doe dè ontdekking van een verzameling!

toegangsprijs *f* 8,— per persoon

Inlichtingen:
Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs
Postbus 8500, 3505 RM Utrecht
Tel. 030-955 911

JAARBEURS UTRECHT/HOLLAND

ACTUALITEITEN

MOEBIUS VERZAMELDE WERKEN BIJ ARBORIS

In november (week 47) verschijnt bij Arboris het eerste deel van *De verzamelde werken van Moebius*. Dit eerste ruim 130 pagina's tellende boek bevat *De hermetische garage*, een verhaal dat eerder verscheen als *Majoor fataal* bij Yendor (1979). De nieuwe versie van het verhaal is identiek aan de Amerikaanse die Marvel vorig jaar uitbracht en is volledig in kleur. *Verzamelde werken van Moebius* is een coproductie van een groot aantal Europese uitgevers en gaat 10 delen omvatten.

Een andere belangrijke uitgave die binnenkort bij Arboris verschijnt is *Carapaces*. Dit album met korte verhalen van Luc en Francois Schuiten was al geruime tijd uitverkocht. Zoals we langzamerhand van Schuiten gewend zijn heeft hij ook deze heruitgave op enkele punten gewijzigd. De zeikerd!

Carapaces verschijnt in de luxe reeks waarin tevens in december deel 14 verschijnt, een bundel *Lugubere verhalen* van *Hermann*.

TITANIC ZINKENDE?

Geruchten gaan al enige tijd dat het maandblad *Titanic* zal verdwijnen. Is het waar dat er rook is waar vuur is?

Hans vd Boom, uitgever van *Titanic*: "We weten het nog niet. Titanic blijft in ieder geval tot december verschijnen. Over wat we daarna gaan doen ben ik nog met wat mensen aan het praten."

– Kunt u namen noemen?

"Op dit moment nog niet. Ik moet nog met wat mensen praten."

– Betekent dit dat de opzet van *Titanic* weer zal veranderen?

"Dat weet ik nog niet. De huidige opzet wordt in ieder geval te duur voor volgend jaar. Misschien dat we iets kunnen doen aan de advertentie-exploitatie en komt daar iets uit voort."

STRIPINFOKRANT STOPT

Het 24e nummer van de Stripinfokrant dat deze zomer verscheen was tevens het laatste. De Stripinfokrant werd uitgegeven vanuit de Amsterdamse stripwinkel De zaak Zonnebloem (wat ook de oorspronkelijke naam van het blad was). De krant werd landelijk gratis verspreid door een aantal erin adverterende stripwinkels. Verder lag hij in Amsterdamse horecagelegenheden. De kern van de krant werd gevormd door de agenda van te verschijnen stripalbums. In de loop der jaren werd de hoeveelheid tekst uitgebreid en zeker de laatste jaren steeg het niveau van de artikelen. Er verschenen onder meer artikelen over en interviews met Eisner, Swarte, Spiegelman, Makyo en Tardi en meer algemeen werd geschreven over humor en stripreeksen. Ook aan cartoons werd regelmatig aandacht besteed.

Uitgeefster Tonnie Wiegel is tevreden over de afgelopen jaren: "Wat ik wilde bereiken is gelukt. Alle uitgevers en een groot aantal winkels adverteerden in de krant. Ik stop niet omdat het slecht ging met het blad, het ging juist heel goed maar het kost me te veel tijd en de winkel lijdt daar ook onder. Ik wil me nu helemaal op de winkel gaan richten en ik heb weer tijd voor mijn hobbies."

Er is sprake van geweest dat de uitgave van de Stripinfokrant zou worden overgenomen door bureau Bies, maar nadat deze zich terugtrok besloot Tonnie Wiegel een punt erachter te zetten. De Stripinfokrant gaat waarschijnlijk later weer van start als een nieuwsbulletin voor vaste klanten van de winkel. De Stripinfokrant heeft vijf jaar bestaan.

Proloog Strip-3-daagse in het water gevallen

STRIPFESTIJN SCHEFFERSPLEIN

De weergoden waren de stripliefhebbers niet gunstig gezind. Het stripfestijn op het Scheffersplein in Dordrecht, dat zondag 21 augustus jongstleden voor de tweede keer door stripwinkel Sjors werd georganiseerd, is in het water gevallen. Geen 'gezellige zomerbuitjes', maar ware stortregens teisterden het evenement.

Uitgeverij Blitz had de bui al zien hangen. De uitgeverij kwam niet opdagen en de aangekondigde presentatie van het album Dodendans werd afgelast.

Tekenaars waren er gelukkig genoeg gekomen. Broederlijk naast elkaar zaten Liberatore (Ranx) en Dick Matena te signeren, waarbij de laatste regelmatig het werk van z'n buurman zat te bewonderen. Maar ook Don Lawrence, Jan Kruis, Robert van der Kroft, Carry Brugman, Martin Lodewijk en vele anderen waren present.

De opkomst van het publiek viel me eerlijk gezegd mee. Veel liefhebbers trotseerden de elementen om hun idolen een tekeningetje te kunnen vragen. De Dortse bevolking liet zich ook niet onbetuigd. Enkele dapperen hadden midden op het (niet overdekte) plein een kleedje uitgespreid, en probeerden het een en ander te ruilen.

De cafés rond het Scheffersplein deden goede zaken, met name als er weer eeen bui los brak. Veel tekenaars maakten van de gelegenheid gebruik weer 'ns bij te praten met hun collega's – onder het genot van een drankje.

Al met al een geslaagd evenement, maar wellicht is het een idee volgende keer Pelleboer om te kopen.

Baldi Dekker jr.

ACTUALITEITEN

PRISONER BIJ DC

In 1967 werd de TV-serie *The prisoner* voor het eerst uitgezonden op de Britse televisie. De 17-delige serie werd nog vaak herhaald en kreeg een fanatieke groep fans, een cultserie dus. Ongeveer 20 jaar na de laatste uitzending krijgt *The prisoner* een vervolg als strip.

In deel 1 van de strip kapt een vrouw met haar verleden als geheim agente en haar echtgenoot, die ook voor de inlichtingendienst werkt. Ze besluit haar verleden achter zich te laten door een zeiltocht te gaan maken. Haar ex-man volgt haar en intussen komt Number Two (the prisoner) vrij uit de gevangenis. Na twintig jaar wordt de strijd tussen twee agenten tegen een mysterieus decor voortgezet.

The prisoner verschijnt als 4-delige serie in luxe uitvoering (Dark Knight). De serie is geschreven en getekend door Dean Motter die bekendheid kreeg als scenarist van het door Hernandez getekende Mister X.

DE ZESDE GAG

Tijdens het Stripfestijn op het Scheffersplein zagen we hem al liggen: *Gag nummer 6.*

In dit nummer strips van *Wout Paulussen* (bloederig), *Richard v/d Poll* (wel leuk), *Bas Oomen* (sla maar over), *Marcel Ruijters* (niet mijn stijl), *Peter van den Hoopen* (kan er mee door) en *Jan Vriends* (redelijk).

Tevens drie pagina's aandacht voor prentbriefkaarten met daarop afbeeldingen van vrouwelijk naakt.

Het gepubliceerde interview met *Rob van Houten* is interessant, maar om anno 1988 *Henk Backer* uit zijn kist te halen lijkt overdreven.

(AvO)

DON LAWRENCE COLLECTION

Eind '88 of begin '89 zal het eerste deel verschijnen van *The Don Lawrence Collection*, een serie boeken met werk van Lawrence die wordt uitgegeven door zijn fanclub.

Het boek stond oorspronkelijk gepland voor de Strip-3-Daagse, maar tijdproblemen noopten tot uitstel. In het eerste deel worden opgenomen: twee zwart-wit-verhalen van *Karl the Viking* en twee verhalen in kleur, namelijk *De Legende van Bijloch* (scenario: Wilbert Plijnaar) en De *Zoon van de Jager* (scenario: Jan van Erp & Frans Buissink). De twee laatstgenoemde verhalen verschenen respectievelijk eerder in Eppo en Baberiba.

De vormgeving van de reeks is in handen van *Frits Jonker.* Ook de lettering van de nog niet eerder geletterde pagina's is van zijn hand.

Het eerste deel verschijnt in een oplage van 1000 exemplaren, die allemaal zullen worden genummerd en gesigneerd. Het album gaat in de winkel ongeveer 65 gulden kosten. Leden van de fanclub betalen 49 gulden.

(AvO)

ROBBEDOES 50 JAAR

Op onze oproep om de verjaardagen van stripfiguren door te geven hebben wij al een eerste reaktie binnen. Erwin Cavens van uitgeverij Dupuis meldde ons dat op 27 oktober aanstaande de stripheld ROBBEDOES en zijn gelijknamige stripblad 50 jaar wordt. Robbedoes die als eerste vader Jijé kende, grootgebracht is door Franquin, een tussentijdse behandeling kende door Fournier en Broca en nu in bekwame handen is van Tom en Janry viert dit heugelijke feit met een veertigste album en een speciaal voor deze gelegenheid getekende postzegel die door de Belgische post uitgegeven wordt.

PD

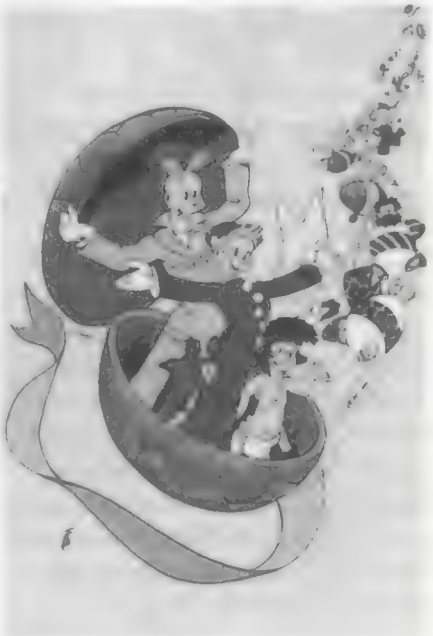

KLEINE ADVERTENTIES

Er bestaat de mogelijkheid om kleine advertenties in *Stripschrift* te plaatsen. Berichten van verzamelaars of liefhebbers die iets kwijt willen.

Deze advertenties kosten f 5,– per regel (1 regel = 30 tekens) met een minimum van twee regels. De advertenties moeten – samen met een ingevulde bank- of girocheque – opgestuurd worden aan *Stripschrift*, Postbus 4835, 1009 AV Amsterdam.

Aangeboden: Raw 1, diverse E.C. cassettes en Aloha's. Tel: 05220 - 58289

ACTUALITEITEN TEKENFILMS

© 1988 THE WALT DISNEY COMPANY AND AMBLIN ENTERTAINMENT, INC

WHO FRAMED ROGER RABBIT

Na de aankondiging in 1981 dat Who censored Roger Rabbit?, een boek van Gary Wolf, voor de Disney Studio's verfilmd zal worden tot een avondvullende tekenfilm, is nu, zomer 1988, de film eindelijk in de Verenigde Staten in première gegaan. En niet geheel zonder succes. In de eerste maand dat de film draaide, heeft zij al zo'n $ 84,000,000 de kassa's binnengebracht. Niet alleen heeft het zeven jaar geduurd alvorens de film klaar was, ook is er wat veranderd. De film is niet meer alleen animatie, maar ook met echte tegenspelers en de film komt niet langer onder het Walt Disney banier, maar verschijnt als een Touchstone productie (een dochteronderneming van Disney) in samenwerking met Amblin (de productiemaatschappij van Steven Spielberg).
Het verhaal gaat over een tekenfilmfiguur (Roger Rabbit) die van moord wordt verdacht en geholpen wordt door een menselijke detective. In de film komen onder andere voor Daffy Duck, Bugs Bunny, Tweety Bird, Sylvester, Porky Pig, Betty Boop, Donald Duck, Yosemite Sam, Droopy, Mickey Mouse, Minnie Mouse, Goofy, Woody Woodpecker en Pinocchio.
In de volgende Stripschrift meer over de film en het stripverhaal. De film gaat op 17 november in de Nederlandse bioscopen in première.

GvdW

OVERIG TEKENFILMNIEUWS

Mocht je 5 tot en met 9 oktober aanstaande in Ottawa (Canada) vertoeven, ga dan eens een bezoekje brengen aan het National Arts Centre. Daar wordt die dagen het Ottawa '88 International Animation Festival gehouden...

Wil je het dichter bij huis zoeken? Van 11 tot en met 15 oktober wordt in Rotterdam het Films on Art festival gehouden. Of daar echter ook animatiefilms zullen worden vertoond, is mij niet bekend...

GvdW

FILMS OP VIDEO

In één van de oude nummers van Stripschrift heb ik er eerder over geschreven, de verkrijgbaarheid van tekenfilms op video. Tegenwoordig begint het kopen van voorbespeelde banden een beetje ingeburgerd te raken. Het is in Nederland nog niet zover als in Engeland waar videobanden verkrijgbaar zijn zoals hier boeken en platen, maar het wordt misschien nog wel eens wat.
De beste plaats in Nederland om uit een uitgebreide collectie videobanden te kiezen zijn de Free Record Shops. Daar vind je een ruime collectie banden op VHS. Banden die je er onder andere kunt vinden zijn alle Disney-films die in de verkoop verkrijgbaar zijn en tekenfilms van Tom & Jerry, Woody Woodpecker.
Belangrijk is dat de aangeboden films niet veel duurder zijn dan in het land van oorsprong (Groot Brittannië). Om een voorbeeld te geven *Alice in Wonderland* kost slechts ƒ 49,95 (£ 12,99). En een daarbij niet onoverkomelijk voordeel is dat alle films originele versies zijn. Dus niet nagesynchroniseerd.
Mocht je gek zijn van tekenfilms op video, beschik je over een goedgevulde beurs en ben je van plan naar Londen te gaan, ga dan eens langs in Oxford Street bij de winkels van His Masters Voice en Virgin. Ik weet zeker dat je zult smullen.

Disney-films die momenteel verkrijgbaar zijn:
- Alice in Wonderland
- Chip'n' Dale Go Nuts
- Bedknobs and Broomsticks (live action / animatie)
- The Disney Bunch
- Cartoon Classics - Limited Edition: Donald

© 1989 The Walt Disney Company

- Cartoon Classics - Limited Edition: Mickey
- Cartoon Classics - Limited Edition: Minnie
- Cartoon Classics - Limited Edition: Pluto
- Cartoon Classics - 1 - Here's Mickey
- Cartoon Classics - 2 - Here's Donald
- Cartoon Classics - 3 - Here's Goofy
- Cartoon Classics - 4 - Silly Symphonies
- Cartoon Classics - 5 - Here's Pluto
- Dumbo
- Mary Poppins (live action / animatie)
- Mickey's Christmas Carol
- Pete's Dragon (live action / animatie)
- Robin Hood
- Soccermania (het eerste Duck Tales-verhaal op video)
- Tron (live action / animatie)
- Winnie-the-Pooh and the Blustery Day

GvdW

ALL DOGS GO TO HEAVEN

Na de korte tekenfilm *Banjo the Woodpile Cat* en de avondvullende films *The Secret of NIHM* en *American Tail* wordt er door het team van Don Bluth (ex-Disney medewerkers) sinds mei gewerkt aan een nieuwe avondvullende tekenfilm. De studio van Bluth heeft zich inmiddels ergens anders gevestigd. Ze zijn tegenwoordig te vinden in Ierland. De studio in omgedoopt tot Sullivan Bluth Studios.
Meer nieuws over deze film volgt.

GvdW

November 1987 was voor stripinfo Nederland een trieste maand. De laatste STRIPROFIEL kwam uit. Met dit nummer verdween een blad dat in de toch al zo kleine stripwereld een hoog aanzien had. Voor veel medewerkers van STRIPROFIEL brak er een rustige tijd aan.

EEN KLAP IN 'T GEZICHT VAN ELKE RECHTGEAARDE STRIPOFIEL! NOEM MIJ EEN TWEEDE BLAD DAT INTERESSANTE ARTIKELEN PAART AAN 'N FRISSE LAYOUT EN 'N KUNDIGE ILLUSTRATIEKEUZE!
WELK ANDER BLAD ZOU GEVOELSMATIG ZO PERFEKT AANSLUITEN BIJ 'GLEEVERS DAGBOEK'?

DAGBOEK

Zonde want er is nog een hoop te vertellen. Dit had Gerard Leever blijkbaar voorzien en kondigde in de laatste Striprofiel al aan dat hij door wilde gaan met zijn DAGBOEK. Deze vooruitziende blik hebben wij met beide handen aangegrepen en wij zijn dan ook blij dat wij dit unieke stripgebeuren — een echt dagboek — in het vervolg regelmatig in Stripschrift kunnen publiceren.

SCHAT, IK HEB GEHOORD DAT DE PIL MIGRAINE VEROORZAAKT EN AANGEZIEN DIT DE LAATSTE IS STOP IK ER MAAR MEE !
MIGRAINE, JAJA..
JA, ECHT ! DAN KOOP JIJ TOCH GEWOON CONDOOMS !
IK HEB IETS TEGEN CONDOOMS !
NAMELIJK DAT JE ZE IN EEN WINKEL MOET KOPEN....
SLIK... NEE, NIET ZO'N KLEIN POOSJE ! DOET U MAAR 'N GEZINSVERPAKKING !
ANDERS MOET IK ZO VAAK NAAR DE WINKEL...
WILMA HAD EEN ANDERE INTERPRETATIE VAN EEN GEZINSVERPAKKING....
IN VERWACHTING
IK WIL KINDEREN!
BOEHOE! IK GEEF 'T TOE!
IK BEN BROEDS!
ZIJ DEED VERWOEDE POGINGEN OM MIJ OVER TE HALEN OOK KINDEREN TE WILLEN!
AAN WIE MOET JE LATER ANDERS JE STRIPS LATEN LEZEN ?!
IK DACHT EIGENLIJK AAN 'N PUBLIEK !
JE WOU DOPIE EERST OOK NIET EN KIJK 'NS HOEVEEL PLEZIER JE NU VAN HEM HEBT !
NOU!
30 ARGUMENTEN LATER...
EN ALS HET EEN DOCHTER IS KAN JE LATER INCEST MET HAAR PLEGEN !
'N SCHANDALIG VOORSTEL, VOND IK !
DAT IS MAAR EEN KANS VAN EEN OP TWEE !
EN HET IS EEN LEUK ONDERWERP VOOR JE DAGBOEKSTR
DAT WAS HET OVERTUIGENDE ARGUMENT. IK WILDE OOK KINDEREN!
IK DACHT AAN VROEGERE BELOFTEN DIE IK GEDAAN HAD !
IK ZAL LATER NOOIT KINDEREN NEMEN!
WACHT MAAR TOT JE 'N LEUK MEISJE TEGENKOMT...
ZELFS DAT BLIJKT NIET EENS NODIG TE ZIJN GEWEEST !!
WEKEN GINGEN VOORBIJ...
JE HEBT NIET VEEL GEGETEN, SCHAT!
SCHAT! IK BEN ZWANGER!
EN DAT VERTEL JE MENU PAS!
DE WEEK EROP GINGEN WE HET AAN DE OUDERS VERTELLEN...
HUUHUU
WAAR BEN JE NOU BANG VOOR?

ZIE JE WEL ! WE HEBBEN HET ALTIJD AL GEZEGD !
ALS JE EEN LEUK MEISJE TEGENKOMT !
DAAR WAS IK NOU BANG VOOR !
DOOR WILMA'S OMVANG ONTSTONDEN DE NODIGE PROBLEMEN. ZO WERD SEX EEN MOEIZAME ONDERNEMING !
STOP !
ZO WORDT ONS KINDJE TENMINSTE NIET PLAT-GEDRUKT..
OEMPF ! HU NIET, NEE !
BEHALVE ZO NU EN DAN PLATGEDRUKT TE WORDEN MERKTE IK ALS MAN WEINIG VAN HET GEBEUREN DAT ONS TE WACHTEN STOND !
VOEL JE HEM AL ?
LATER VOELDE IK HEM BETER ....
PAF!
BAF!
ONS BED WAS TE KLEIN VOOR DRIE ! GELUKKIG HADDEN WE NOG EEN SLAAPPLAATS OVER ...
WILMA WAS WAT DIKKER DAN GEMIDDELD DUS MOESTEN WE IN HET ZIEKENHUIS EEN ECHOSCOPIE LATEN MAKEN OM TE KIJKEN OF ALLES GOED GING !
HET WAS ERG LEUK OM TE ZIEN !
KIJK, 'T HOOFDJE !
EN VIER ARMPJES !
VIER ARMPJES ?!
AHA, VANDAAR ! U BENT IN VERWACHTING VAN EEN TWEELING !
HOERA!
LONNEKE EN KELLY WERDEN GEBOREN OP 1 DECEMBER 1987 !
WEEEEEE
SCHAT, ZULLEN WE IN HET VERVOLG DE PIL NEMEN OF CONDOOMS ?
GERARD ?
GLEEVER 87/88

DE WENTELWERELD

NIEUW!

STORM 17

f 7,95
Bfr. 150

Op hun eindeloze dwaaltocht door Pandarve komen Storm, Roodhaar en Nomad terecht in de trein naar het eindpunt Halverwege. In dat stadje zal de misdadigster Boforce feestelijk worden opgehangen. Maar Boforce weet te ontsnappen en kaapt de trein. Door een ongelukkig toeval ramt ze de grensmuur die Halverwege scheidt van de 'Wentelwereld'. De trein passeert de grens en stoomt de levensgevaarlijke Wentelwereld binnen. Maar niet alleen Boforce en haar handlanger zitten in de trein, Roodhaar reist ook mee. Storm en Nomad zijn nu wel gedwongen ook de Wentelwereld binnen te treden.

TEKST: MARTIN LODEWIJK
TEKENINGEN: DON LAWRENCE

Nu overal verkrijgbaar!